

sagradimo dom
zajedno
te vazda kher
khetane

PRVI PERIODIČNI IZVEŠTAJ

8. februar - 31. jul 2013.

Page 1 of 49

Projekat finansira EU

Beograd
www.beograd.rs

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

sagradimo dom zajedno te vazda kher khetane

Poboljšanje životnih uslova za najugroženije romske porodice u Beogradu
CRIS broj: 2013/313-484, Srbija

Opšti cilj:

Doprineti poboljšanju životnih uslova za izbeglice i porodice IRL

Svrha:

Obezbeđivanje adekvatne podrške za maksimalno 200 romskih porodica ugroženih raseljavanjem, uključujući tamo gde je moguće, trajna stambena rešenja

Ukupni budžet:

3,6 miliona evra

Početak/kraj:

8. februar 2013. / 8. januar 2015.

Obuhvaćeno područje:

Grad Beograd

Donatori:

Delegacija Evropske unije (DEU)
Grad Beograd

Partner koji realizuje projekat:

Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge (UNOPS)

Partnerske organizacije:

Grad Beograd, Kancelarija visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava preko Savetnice Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Srbiji, Danski savet za izbeglice (Danish Refugee Council - DRC) i Centar za unapređenje stanovanja socijalno ugroženih grupa (Housing centar)

Datum izveštaja:

18. avgust 2013.

Obuhvaćeni period:

Februar – jul 2013.

Pripremio:

Projektni centar UNOPS Srbija
Šumatovačka 59, 11000 Beograd, Srbija

Rezime

Zvanično sprovođenje projekta „Poboljšanje životnih uslova za najugroženije romske porodice u Beogradu“ (*Sagradimo dom zajedno*) započeto je 8. februara 2013. godine ali tek nakon što je angažovan čitav Projektni tim (krajem aprila 2013.) aktivnosti su se ubrzale, i nije bilo značajnijih odstupanja od Plana rada. Uz pomoć 3,6 miliona evra od Evropske unije (EU) Projekat ima za cilj da obezbedi trajna stambena rešenja za do 200 porodica koje su prethodno stanovale u nehigijenskom naselju Belvil u Beogradu. Projekat se sprovodi u partnerstvu sa Gradom Beogradom, Kancelarijom visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava preko Savetnice Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Srbiji, Danskog saveta za izbeglice i Centra za unapređenje stanovanja socijalno ugroženih grupa.

Projektni tim je izradio nekoliko ključnih strateških dokumenata, koji su u skladu sa međunarodnim standardima za ljudska prava i postojećim zakonodavstvom u Republici Srbiji a koji služe kao osnova za sve aktivnosti. To su: Metodologija za konsultativni proces, Kriterijumi za evaluaciju lokacija za socijalno stanovanje, Struktura i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o predloženim lokacijama za socijalno stanovanje i Struktura i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o modelu stanovanja. Kao što je slučaj i sa Strategijom komunikacija, svi dokumenti naglašavaju učešće korisnika i ponovo naglašavaju potrebu da svi partneri i direktni korisnici ovih aktivnosti budu dobro koordinisani.

Do sada su prikupljeni podaci od 166 porodica koje su identifikovane kao potencijalni korisnici i ti podaci su uneti u Bazu podataka koja se nalazi u kancelariji Projekta. Od tog broja, 145 porodica trenutno živi u novoformiranim naseljima Makiš, Rakovica, Resnik i Jabučki Rit, dok 21 porodica boravi na drugim mestima. Preliminarno istraživanje ukazuje da su 73 porodice zainteresovane za stanove u okviru programa socijalnog stanovanja, 82 za seoske kuće i 11 za rekonstrukciju privatnih kuća. Zbog velikog broja potencijalnih korisnika u okviru komponente seoskog stanovanja, Delegacija Evropske unije je u julu 2013. informisala UNOPS da postoji mogućnost da se ovaj deo projekta proširi.

Utvrđeno je šest potencijalnih lokacija za preseljenje romskih porodica u Akcionom planu za preseljenje stanovnika novoformiranih naselja Makiš, Resnik, Jabučki Rit i Kijevo (Akциони plan). U skladu sa Kriterijumima za evaluaciju, Radna grupa koja se sastoji od predstavnika svih strana uključenih u Projekat, proglasila je Obrenovac i Orlovsko naselje *adekvatnim*, dok se lokacija u Jabučkom Ritu smatra *uslovno adekvatnom*. Jabučki Rit 2 (katastarska parcela 468/1) i Kijevo su isključeni s obzirom da prema urbanističkoj dokumentaciji nije dozvoljena izgradnja stanova. Izrađuje se plan u saradnji sa relevantnim nacionalnim institucijama radi procene adekvatnosti lokacija u Glogonjskom Ritu koja je privremeno zaustavljena zbog snažnog otpora lokalne zajednice.

Lokacije koje ispunjavaju kriterijume su predstavljene romskim korisnicima i na sastancima organizovanim u novoformiranim naseljima, sa dokumentima sa grafičkim prikazom koji ukazuju na potencijale lokacije i tokom organizovanih poseta Obrenovcu i Jabučkom Ritu po principu „Idi i

vidi“. Dobra komunikacija sa kontakt osobama koje je postavio Grad Beograd znači da je bilo puno prisutnih na svim dešavanjima koja se tiču zajednice korisnika.

Integrisanje načela rodne ravnopravnosti prožima sve elemente projekta. Problemi žena i muškaraca su saopšteni i saslušani, dok su žene aktivno izražavale svoja mišljenja u vezi sa opcijama za stanovanje. Od 163 osoba koje su prisustvovalе prezentaciji Projekta, 62 su ženskog pola. Bilo je više žena nego muškaraca na prezentaciji mogućih lokacija za izgradnju u pet naselja – 72 u odnosu na 71 muškarca, a žene su činile i 42,4% posetilaca lokacija. Štaviše, mišljenja žena su uzimana u obzir u razgovoru o udaljenosti škola, prodavnica i drugih usluga koje se odnose na svakodnevni život žena i dece.

Partnerstva razvijena kroz direktnu komunikaciju omogućavaju svim zainteresovanim stranama da budu svesne svojih obaveza a istovremeno potvrđuju posvećenost postizanju ciljeva Projekta. Pored redovnih kontakata sa resornim ministarstvima, Gradom Beogradom i njegovim institucijama, Projektni tim je ostvario dobru saradnju sa Platformom za ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje kao i sa drugim nevladinim organizacijama koje rade na pružanju podrške ugroženoj populaciji.

Ipak, projekat je složen i smatra se pilot inicijativom koja će generisati najbolju praksu u oblasti prava na adekvatno stanovanje za Rome iz neformalnih naselja u Srbiji koja bi mogla da se reprodukuje širom zemlje. Neophodno je da sve uključene strane budu potpuno posvećene kako bi se nastavilo sa uspešnom realizacijom.

Sadržaj

Rezime	3
Sadržaj	5
Lista akronima	7
1 Kontekst.....	8
1.1 Problemi koje treba rešiti.....	8
1.2 Državna i sektorska politika.....	9
1.3 Korisnici i uključene strane.....	10
2 Intervencija.....	11
2.1 Opšti cilj.....	11
2.2 Svrha.....	11
2.3 Rezultati.....	11
2.4 Aktivnosti.....	14
3 Pretpostavke i rizici	28
3.1 Pretpostavke.....	28
3.2 Rizici.....	29
4 Partnerstva	31
5 Poteškoće na koje se naišlo	32
6 Multidisciplinarna (tematska) područja	33
6.1 Rod.....	33
6.3 Institucionalni i upravljački kapacitet.....	34
6.4 Dobro upravljanje.....	35
7 Vidljivost	35
8 Sprovođenje	35
8.1 Nabavka.....	36
8.2 Ljudski resursi	36
8.3 Finansije.....	37
8.4 Logistika/putovanja	37
8.5 ICT.....	37
9.1 Praćenje.....	38
9.2 Sastanci Upravnog odbora	38
9.3 Evaluacija.....	38
Aneks I – Napredak u odnosu na pokazatelje	39

Aneks II - Plan za III i IV kvartal 2013. god.....	42
Aneks III – Ključni događaji.....	44
Aneks IV – Konsultativni proces	49
Aneks V – Evaluacija lokacija za socijalno stanovanje.....	49
Aneks VI – Saopštenja u okviru Projekta.....	49
Aneks VII – Rok za izgradnju.....	49
Aneks VIII – Procena potreba za učenjem.....	49
Aneks IX – Idejno arhitektonsko rešenje za lokacije	49
Aneks X – Finansijski izveštaj.....	49

Lista akronima

Akcioni plan	Akcioni plan grada Beograda za preseljenje stanovnika novoformiranih naselja Makiš, Resnik, Jabučki Rit i Kijevo
Beoland	Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda
CEDAW	Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena
DEU	Delegacija Evropske unije
OA	Opis aktivnosti
DRC	Danski savet za izbeglice
EIB	Evropska investiciona banka
EU	Evropska unija
EU PROGRES	Program evropskog partnerstva sa opštinama
Hausing centar	Centar za unapređenje stanovanja socijalno ugroženih grupa
HRA	Savetnica za ljudska prava
ICESCR	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
IRL	Interno raseljeno lice
NVO	Nevladina organizacija
NZI	Ništa za izveštavanje
OHCHR	Kancelarija visokog komesara za ljudska prava
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
RAS	Republička agencija za stanovanje
SEIO	Kancelarija za evropske integracije Republike Srbije
SIDA	Švedska agencija za međunarodni razvoj
SRPC	Projektni centar u Srbiji
UN	Ujedinjene nacije
UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice
UNOPS	Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge

1 Kontekst

1.1 Problemi koje treba rešiti

Krajem aprila 2012. oko 250 pretežno romskih porodica preseljeno je iz neformalnog naselja na Novom Beogradu poznatom kao Belvil. Polovina porodica je otišla da živi u naseljima koja su formirana na pet lokacija u Beogradu (Makiš, Rakovica, Resnik, Jabučki Rit i Dren).¹ Druga polovina je preseljena u one opštine u Srbiji u kojima je poslednji put evidentirano njihovo prebivalište.

Grad Beograd, u saradnji sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava, Timom za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, romskom zajednicom i relevantnim državnim institucijama, uz podršku Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), izradio je Akcioni plan za preseljenje stanovnika novoformiranih naselja Makiš, Resnik, Jabučki rit i Kijevo (Akcioni plan) koji ima tri cilja:

- Da pripremi procenu situacije i potreba porodica u odabranim naseljima u vezi sa pravom na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, stanovanje i zapošljavanje;
- Da predloži moguće modele za trajna stambena rešenja i uspostavljanje osnovnih kriterijuma za odabir lokacija za stalnu stambenu pomoć u skladu sa međunarodnim standardima;
- Da definiše niz mera koje bi omogućile socijalno uključivanje raseljenih porodica iz mobilnih naselja putem ostvarivanja prava na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, stanovanje i zapošljavanje u vezi sa ponuđenim modelima stalnih stambenih rešenja.

Evropska unija (EU) je izdvojila 3,6 miliona evra za trajna i adekvatna stambena rešenja za romske porodice, pretežno iz Belvila, kroz projekat „*Poboljšanje životnih uslova za najugroženije romske porodice u Beogradu*“ (*Sagradimo dom zajedno*). Projekat je deo šireg programa koji sprovodi Vlada Srbije - *Podrška pristupu pravima, zapošljavanju i osamostaljivanju izbeglica i interno raseljenih lica (IRL) u Srbiji*.

Trajna stambena rešenja se razvijaju zajedno sa Gradom Beogradom i uz potpuno i značajno učešće obuhvaćenih zajednica koje obezbeđuje puno poštovanje njihovih ljudskih prava. Posebna pažnja se ukazuje kako bi bili sigurni da ta rešenja ne podrazumevaju, na bilo koji način, elemente getoiziranih naselja. Dodatno se brine da žene imaju jednaka prava na adekvatno stanovanje kako bi se izbeglo da se koncepti poput „nosilac domaćinstva“ koriste kako bi se ženama uskratilo jednako vlasništvo i sigurnost zakupa. Poštovaće se deca i ostvarivanje njihovih prava, najpre na obrazovanje, osnovnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu ali i na slobodno vreme i kulturne aktivnosti. Konačno, u okviru projekta se preduzimaju mere kako bi se eliminisala diskriminacija protiv osoba sa invaliditetom i kako bi im se pružile jednake šanse i potpuno poštovanje njihovog dostojanstva i potreba.

¹Nakon što je naselje Dren zatvoreno, porodice su prebačene u Barajevo, Surčin i Mladenovac.

Projekat uzima u obzir da preseljenje porodica na novu lokaciju može dovesti do pritiska na lokalno stanovništvo. Prema tome, započeto je sa rešavanjem i ublažavanjem svih neželjenih efekata u vezi sa preseljenjem u lokalne zajednice uključujući povećan pritisak na zemljište, vodu i druge zajedničke imovinske resurse, javnu infrastrukturu i usluge. Izgradnja/renoviranje neke infrastrukture u lokalnoj zajednici poboljšaće životne uslove i za pridošle stanovnike i za lokalnu zajednicu ali će takođe podstaći zajednicu domaćina da prihvati integraciju novih komšija.

Iako je ovaj Projekat pilot inicijativa, on je osmišljen tako da generiše najbolju praksu u oblasti prava na adekvatno stanovanje za Rome iz neformalnih naselja u Srbiji koja bi se mogla reprodukovati širom zemlje, i koja bi bila u potpunosti po međunarodnim standardima u vezi sa pravima na adekvatno stanovanje i raseljavanje.

Projekat se sprovodi u partnerstvu sa Gradom Beogradom, Kancelarijom visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) preko Savetnice Ujedinjenih nacija za ljudska prava (HRA) u Srbiji, Danskim savetom za izbeglice (DRC), Centrom za unapređenje stanovanja socijalno ugroženih grupa (Housing centrom) kao i sa OEBS-om i timom Ujedinjenih nacija (UN) za Srbiju.

1.2 Državna i sektorska politika

Međunarodni standardi propisuju da se adekvatno stanovanje ili sklonište može meriti prema kvalitetu, bezbednosti, priuštivosti, nastanjivosti, kulturnoj adekvatnosti, pristupačnosti i karakteristikama lokacije. Trebalo bi da obezbedi sigurnost zakupa i dozvoli pristup mogućnostima za zapošljavanje i osnovnoj infrastrukturi i uslugama, kao što su voda, struja, sanitarije, zdravstvena zaštita i obrazovanje.²

Republika Srbija ima pravni okvir za pružanje pomoći i rešenja za preseljenje: Zakon o stanovanju Republike Srbije³, Zakon o socijalnom stanovanju Republike Srbije⁴ i Zakon o izbeglicama.⁵ Usvojeni su i drugi zakoni koji uređuju socijalnu zaštitu, zapošljavanje, zdravstvo, jednake mogućnosti i slične oblasti relevantne za realizaciju ovog projekta.⁶

Takođe su uzeti u obzir i strateški dokumenti koji trenutno definišu okvir politike za socijalno uključivanje u Srbiji⁷: Strategija za smanjenje siromaštva, Strategija za unapređenje položaja Roma u Republici Srbiji, Nacionalna strategija održivog razvoja, Nacionalna strategija privrednog razvoja Republike Srbije, Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom, Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti, Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglih i interno raseljenih lica, Nacionalna strategija razvoja socijalne zaštite, Nacionalna

²OHCHR (2013.) *Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* [Online] Dostupno na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ICESCR.aspx> (Pristupljeno 1. avgusta 2013.)

³Paragraf (2013.) *Zakon o stanovanju* [Online] Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_stanovanju.html (Pristupljeno 1. avgusta 2013.)

⁴Paragraf (2013.) *Zakon o socijalnom stanovanju* [Online] Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnom_stanovanju.html (Pristupljeno 1. avgusta 2013.)

⁵Komesarijat za izbeglice i migracije (2013.) *Zakon o izbeglicama* [Online] Dostupno na: http://www.kirs.gov.rs/docs/Zakon_o_izbeglicama.pdf (Pristupljeno 2. avgusta 2013.)

⁶Većina je dostupna na veb-sajtu Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva: http://www.inkluzija.gov.rs/?page_id=2347&lang=en (Pristupljeno 2. avgusta 2013.)

⁷Ibid.

strategija o starenju, Nacionalna strategija javnog zdravlja, nacrt Nacionalne strategije socijalnog stanovanja.

1.3 Korisnici i uključene strane

Direktni korisnici Projekta su:

- Muškarci, žene i porodice iz pet novoformiranih naselja, uključujući sve osobe iseljene iz neformalnog naselja Belvil, svi identifikovani kao korisnici u Akcionom planu izuzev onih porodica koje su preseljene u južnu Srbiju
- Grad Beograd sa svojim institucijama
- Lokalne zajednice u nekoliko beogradskih opština.

Indirektni korisnici ovog Projekta su Kancelarija za ljudska i manjinska prava, institucije na republičkom i lokalnom nivou odgovorne za sprovođenje politika inkluzije Roma, i opšta romska populacija u Srbiji koja bi imala koristi od poboljšanog kvaliteta koordinacije i praćenja politika inkluzije Roma, unapređenom pristupu javnim uslugama i širenju najbolje prakse iz pilot opština.

2 Intervencija

2.1 Opšti cilj

Opšti cilj projekta *Sagradimo dom zajedno* jeste doprinos poboljšanju životnih uslova izbeglica i porodica interno raseljenih lica (IRL).

Pravo na adekvatno stanovanje je jedno od osnovnih ljudskih prava, sadržano u brojnim međunarodnim sporazumima i domaćem zakonodavstvu. Stanovanje pruža sigurnost, sklonište, osećaj privatnosti i obezbeđuje prostor za porodične aktivnosti. Smeštajem u domove koji će se obezbediti kroz Projekat biće ostvaren prvi uslov za poboljšanje životnih uslova korisničke grupe.

2.2 Svrha

Svrha ovog projekta je da obezbedi adekvatnu podršku za maksimalno 200 romskih porodica pogođenih raseljavanjem, uključujući tamo gde je moguće, trajna stambena rešenja.

Projektni tim je već identifikovao 166 potencijalnih korisnika koji su preseljeni iz nehigijenskog naselja Belvil. Konsultacije u vezi za mogućim trajnim stambenim rešenjima su sprovedene tako da se obezbedi puno učešće muškaraca, žena, starijih osoba, dece i osoba sa invaliditetom, kako bi se uzele u obzir njihove potrebe, problemi i želje pre nego što se donese konačna odluka o tome gde će biti izgrađene socijalni stanovi i kako će izgledati. Izgradnja stanova socijalnog stanovanja biće u skladu sa postojećim normama i standardima ovog tipa stanovanja (Službeni glasnik RS, broj 26/13), principima energetske efikasnosti (Službeni glasnik RS, brojevi 72/09, 81/09, 64/10 i 24/11) i UNOPS-ovom Politikom o održivoj infrastrukturi.

2.3 Rezultati

Rezultat 1: Planiranje preseljenja ciljnih zajednica u trajna stambena rešenja koja ispunjavaju standarde Ujedinjenih nacija po pitanju ljudskih prava, konkretno Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) i Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)

Kako bi se obezbedilo preseljenje koje je u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava i zakonskim rešenjima Republike Srbije, jedan od prvih koraka u realizaciji Projekta bio je da se pripremi Metodologija za konsultativni proces i Strategija komunikacija. Oba dokumenta naglašavaju učešće korisnika i poštovanje njihovog mišljenja u tom procesu i oba su urađena u saradnji sa Savetnicom za ljudska prava.

Predstavljanje Projekta svim partnerima, kao i romskim korisnicima i brojnim drugim zainteresovanim stranama (resornim ministarstvima, institucijama i nevladinim organizacijama) obezbedilo je slobodan protok informacija između svih relevantnih faktora. U pet novoformiranih naselja Projekat je početkom juna predstavljen pred 163 učesnika od kojih su 62 žene, iz 131

porodice. Dobra komunikacija sa kontakt osobama koje je Grad Beograd postavio znači da je bilo puno prisutnih na svim dešavanjima koja se tiču zajednice korisnika.

Do kraja jula 2013. god. prikupljeni su podaci od 166 porodica koje su identifikovane kao potencijalni korisnici i ti podaci su uneti u Bazu podataka koja se nalazi u kancelariji Projekta. Od tog broja, 145 porodica trenutno živi u novoformiranim naseljima, dok 21 porodica boravi na drugim mestima.

Rezultat 2: Utvrđene lokacije za izgradnju, uspostavljena komunikacija sa primajućim zajednicama, urađene sve neophodne analize obavljene i donete konačne odluke o lokaciji

Akcionim planom za preseljenje predloženo je da se porodicama ponude tri različite stambene opcije: 1) Socijalno stanovanje u višeporodičnim stambenim objektima; 2) Popravke/izgradnja kuća i 3) Smeštaj u postojećim seoskim kućama. Preliminarni podaci pokazuju da je od 166 intervjuisanih porodica,⁸ 73 zainteresovano za socijalno stanovanje, 82 za seoske kuće a 11 za rekonstrukciju privatnih kuća. Međutim, ovo su preliminarni odabiri i odluke korisničkih porodica će se verovatno promeniti tokom daljeg procesa konsultacija.

Šest potencijalnih lokacija za preseljenje romskih porodica, utvrđenih u Akcionom planu za preseljenje evaluirani su u skladu sa Kriterijumima za evaluaciju⁹ koji sadrže niz merljivih pokazatelja za procenu predloženih lokacija, uključujući: pristup socijalnim uslugama, obrazovanju, zdravstvu i javnom prevozu, dostupnost potencijalnih poslodavaca, udaljenost od izvora zagađenja, bezbednost i slično. Radna grupa koju čine predstavnici svih strana uključenih u Projekat¹⁰, odbacila je lokaciju Jabučki Rit 2 (katastarska parcela 468/1) i Kijevo budući da urbanistička dokumentacija nije dopuštala izgradnju stanova. Evaluacija Glogonjskog Rita je privremeno zaustavljena prema preporuci Grada zbog snažnog otpora lokalne zajednice. Od tri preostale lokacije koje su procenjivane, Obrenovac i Orlovsko naselje su proglašeni *adekvatnim*, dok se lokacija u Jabučkom Ritu smatra *uslovno adekvatnom*. Zaključci Radne grupe sažeto su predstavljani na sastanku Koordinacionog tela 25. jula 2013. godine.

Istovremeno, lokacije koje ispunjavaju kriterijume su predstavljene romskim korisnicima i na sastancima organizovanim u novoformiranim naseljima, uz grafičku dokumentaciju koja je ukazivala na potencijale lokacije kao i prilikom organizovanih poseta Obrenovcu i Jabučkom Ritu po principu „Idi i vidi“.¹¹

Potkomitet Projekta će odobriti izgradnju na lokacijama nakon što uradi evaluaciju izveštaja Radne grupe i informacija dobijenih na konsultacijama sa romskim porodicama - korisnicima.

⁸145 u novoformiranim naseljima i 21 porodica koja ispunjava uslove da bude korisnik projekta a trenutno živi na drugom mestu

⁹Odobrenim od strane Potkomiteta Projekta u maju 2013. god. a na osnovu mehanizama za zaštitu ljudskih prava UN koji se tiču adekvatnosti obezbeđenog stanovanja, člana 11.1 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Opšteg komentara 4 Kriterijuma za evaluaciju lokacija Komisije za ekonomska, socijalna i kulturna prava.

¹⁰Grad, UNOPS, Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda, DRC, Housing centar, OHCHR, OEBS i odgovarajuće opštine.

¹¹Poseta Orlovskom naselju je odložena zbog nerazrešenih problema u vezi sa lokacijom između opštine i lokalne zajednice.

Rezultat 3: Izrađena planska i tehnička dokumentacija za izgradnju stambenih jedinica i rekonstrukciju privatnih i seoskih kuća

Hausing centar je pripremio Strukturu i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o modelu stanovanja i idejna arhitektonska rešenja. Metodologija je u skladu sa postojećim Standardima i normativima za planiranje, projektovanje, građenje i uslovima za korišćenje i održavanje stanova za socijalno stanovanje (Službeni glasnik RS broj 26/13), principima energetske efikasnosti (Službeni glasnik RS brojevi 72/09, 81/09, 64/10 i 24/11) i UNOPS-ovom Politikom o održivoj infrastrukturi. Konsultacije su zakazane za avgust 2013. godine.

Zahvaljujući bliskoj i redovnoj saradnji sa Direkcijom za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda (Beoland), Projektni tim je prikupio svu neophodnu dokumentaciju koja prethodi dobijanju lokacijske dozvole za Obrenovac i Orlovsko naselje. Pored toga, urađena je preliminarna procena pravne dokumentacije za šest prvobitno utvrđenih kuća za rekonstrukciju. Korisnici će dobiti punu podršku čim se u avgustu angažuju pravni savetnik i inženjer.

Rezultat 4: Izgradnja višeporodičnih stambenih objekata, pomoć OEBS-u u kupovini seoskih kuća i rekonstrukcija privatnih i seoskih kuća sprovedena u skladu sa prihvaćenim standardima održive infrastrukture

Početkom jula 2013. Delegacija Evropske unije je obavestila UNOPS da postoji mogućnost da se proširi deo projekta koji se odnosi na seoske kuće. Ova odluka je doneta nakon preliminarnih konsultacija sa zajednicom na osnovu kojih je 50% korisnika izrazilo zainteresovanost za seoska domaćinstva. Koordinaciono telo se složilo da bi vlasništvo u slučaju ovog stambenog rešenja moglo odmah da se prenese na korisnike. Osim toga, Vlada je utvrdila nivo koordinacije za program „seoskih domaćinstava“.

Rezultat 5: Pravni okvir, vlasništvo, upravljanje, održavanje i bezbednosni modeli analizirani i dogovoreni među zainteresovanim stranama

DRC je započeo pripreme radove na definisanju niza kriterijuma za odabir korisnika u okviru projektne komponente koja se tiče socijalnog stanovanja i izradi Pravilnika za proces odabira korisnika.

Rezultat 6: Plan raseljavanja razvijen i sproveden

Aktivnosti u okviru ovog rezultata biće isplanirane kada budu potvrđene lokacije za izgradnju i kad budu poznati detalji u vezi sa tačnim brojem porodica koje će se preseliti u novi blok stambenih jedinica.

Rezultat 7: Unapređenje socijalne i/ili ekonomske infrastrukture u primajućim zajednicama poboljšana kako bi se izašlo u susret potrebama primajuće zajednice i integraciji raseljenih muškaraca, žena i porodica

Održani su preliminarni razgovori sa članovima zajednica domaćina tokom procesa evaluacije lokacija. Stanovnici Jabučkog Rita su ukazali na udaljenost od najbližeg gradskog centra i socijalne infrastrukture. Po njihovom mišljenju, to bi se moglo prevazići tako što bi se povećala frekvencija

javnog prevoza ili uvele nove autobuske linije, zatim davanjem subvencija za javni prevoz, poboljšanjem postojećeg seoskog puta koji povezuje Jabučki Rit sa Ovčom, organizovanjem besplatnih školskih autobusa kako bi se sprečio rizik od potencijalnog napuštanja školovanja.

2.4 Aktivnosti

Rezultat 1: Planiranje preseljenja ciljnih zajednica u trajna stambena rešenja koja ispunjavaju standarde Ujedinjenih nacija po pitanju ljudskih prava, konkretno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) i Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)

Aktivnosti:

1.1 Izrada metodologije za sprovođenje smislenih i transparentnih konsultacija i procesa donošenja odluka sa obuhvaćenim zajednicama kako preseljenih tako i prijemnih zajednica)

Metodologija za konsultativni proces (molimo pogledajte Aneks IV, prilog 4.1) razvijena je u bliskoj saradnji sa Projektnim partnerima i ključnim zainteresovanim stranama. Ona opisuje kako će se sprovesti konsultacije sa zajednicom, uključujući glavne metode za prikupljanje informacija, njihovu analizu, evidentiranje i izveštavanje. Takođe uključuje i kratak opis osnovnih faza u procesu, kako će akteri i specifične ciljne grupe biti uključeni, odnosno kako će se promovirati participacija, alatke za prikupljanje podataka/informacija i mehanizmi izveštavanja. Na kraju, definiše i neiscrpnu listu tema oko kojih će se odvijati konsultacije kao što su: predložene lokacije, predloženi model(i) stanovanja, predloženi dizajn, tipovi i sadržaji, modeli zakupa, proces i kriterijumi odabira korisnika, priprema redosleda selidbe i same aktivnosti preseljenja, informativne radionice o održavanju zgrada, obezbeđenju, komunalnoj higijeni i zaštiti životne sredine itd.

Metodologija je odobrena, uz manje izmene, na prvom sastanku Potkomiteta Projekta održanom 23. maja 2013. Predstavljena je Koordinacionom telu na sastanku održanom 25. jula. Pružila je korisne smernice za rad svih projektnih partnera.

1.2 Razvoj mehanizama za potpuno učešće Roma korisnika u sprovođenju projekta

U okviru Projekta su do sada formalizovani mehanizmi za učešće romskih korisničkih porodica, muškaraca i žena, kroz nekoliko strateških dokumenata: Metodologiju za konsultativni proces¹², Strategiju komunikacija¹³, Strukturu i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o predloženim lokacijama za socijalno stanovanje¹⁴ i Strukturu i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o modelu stanovanja.¹⁵ Svi imaju za cilj da testiraju interesovanje zajednice, da izgrade poverenje između korisnika i Projektnog tima i da obezbede veće učešće žena u procesu donošenja odluka.

¹² Dostupno u Aneksu IV, prilog 4.1

¹³ Dostupno u Aneksu VI, prilog 6.1

¹⁴ Dostupno u Aneksu V, prilog 5.5

¹⁵ Dostupno u Aneksu V, prilog 5.6

Kako bi se romskim korisnicima približile informacije o Projektu, organizovane su prezentacije u svakom od pet naselja početkom juna 2013. godine. Prisustvovalo je ukupno 163 učesnika od kojih 62 žene iz 131 porodice. Projektni partneri su dali detaljno objašnjenje uloga korisnika u okviru projekta, glavnih aktivnosti i pristupa realizaciji. Atmosfera je bila prijateljska i puna saradnje. Zapisana su pitanja koja su postavili korisnici radi kasnije analize. Korisnici su uglavnom bili zainteresovani za dostupne modele stanovanja, naročito za seoske kuće. Predstavnici organizacije Amnesty International i Regionalnog centra za manjine prisustvovali su jednoj prezentaciji.

Više informacija je dato u okviru Aktivnosti 1.4.

1.3 Izrada Strategije komunikacije i Akcionog plana

Strategija komunikacije koja utvrđuje ciljeve komunikacije, ključne publike i alate, izrađena je i predata Delegaciji Evropske unije (DEU) na odobrenje u maju 2013. godine. Nakon konsultacija sa Savetnicom za ljudska prava Ujedinjenih nacija dogovoren je adekvatan jezik za izražavanje ključnih poruka. Posle manjih izmena u skladu sa predlozima DEU, donator je odobrio Strategiju krajem jula.¹⁶ Akcioni plan će biti spreman u septembru 2013.

U skladu sa Strategijom, mehanizmi komunikacije su uspostavljeni sa:

- Projektnim partnerima: Gradom Beogradom, OHCHR putem Savetnice za ljudska prava u Srbiji, DRC, Housing centrom i OEBS-om
- Resornim ministarstvima: Ministarstvom građevinarstva i urbanizma, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom rada, zapošljavanja i socijalne politike i Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
- Relevantnim državnim institucijama: Kancelarijom za ljudska i manjinska prava, Komesarijatom za izbeglice i migracije, Nacionalnim savetom romske nacionalne manjine, Savetom za unapređenje položaja Roma
- Nevladinim organizacijama (NVO) koje rade u oblasti ljudskih prava/stanovanja: Platformom za ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje uključujući Praxis, Centar za prava manjina, Evropski centar za prava Roma, Regionalni centar za manjine, dečiji centar „Mali princ“, a takođe i Amnesty International.

Informativni list o Projektu je izrađen na srpskom i engleskom jeziku i odobren od strane DEU krajem jula.¹⁷ Štampanje će biti organizovano u avgustu. Struktura, sadržaj i dizajn vebajta Projekta su dogovoreni, programiranje privedeno kraju a postavljanje sadržaja je u završnoj fazi.

¹⁶ Strategija komunikacije je dostupna u Aneksu VI, prilog 6.1

¹⁷ Dostupno u Aneksu VI, prilog 6.2

1.4 Izrada konačnog spiska korisnika

Akcionni plan za preseljenje sadrži privremenu listu korisnika koja obuhvata 202 porodice. Sekretarijat za socijalnu zaštitu Grada Beograda dao je Projektnom timu ažuriranu listu korisnika koji se nalaze u pet novoformiranih naselja (Jabučki Rit, Kijevo, Resnik, Makiš 1 i 2) koja sadrži **147 porodica** (sa 622 člana). Na listi se nalazi i pet porodica koje potiču iz Belvila a prethodno su bile u naseljima Dren i Obrenovac, kao i sedam porodica koje su ranije živele ispod mosta Gazela a sada žive u naseljima Barajevo i Mladenovac.¹⁸ Postoje još **43 porodice**, koje su nekad živele u Belvilu a sada borave izvan novoformiranih naselja a takođe ih je potrebno intervjuisati. Pored ovog broja od **190** potencijalnih korisničkih porodica¹⁹, **sedam** porodica prvobitno iz Belvila je već dobilo trajna stambena rešenja – socijalne stanove preko drugog stambenog projekta koji je realizovao Grad Beograd.

U skladu sa Projektnim dokumentom i nakon konsultacija za Gradom Beogradom, Savetnicom za ljudska prava i Projektnim timom UNOPS-a , izrađen je i odobren Upitnik za korisnike²⁰ kako bi se omogućilo prikupljanje i kvantitativnih i kvalitativnih podataka o potencijalnim korisnicima, njihovim domaćinstvima, raseljenju, ranjivosti, uslovima života, imovini i željenom stambenom rešenju.

Tokom juna 2013. DRC je intervjuisao 145 porodica smeštenih u novoformirana naselja.²¹ Nosioi domaćinstava u tim porodicama su uglavnom muškarci (u 80 porodica ili 55,2%), dok su žene nosioci domaćinstva u 65 porodica (ili 44,8%).

Tabela 1. – Pregled potencijalnih korisničkih porodica u okviru novoformiranih naselja

Br.	Novoformirano naselje	Broj porodica	Broj članova porodica
1	JABUČKI RIT	18	57
2	KIJEVO	40	153
3	MAKIŠ 1	30	122
4	MAKIŠ 2	47	229
5	RESNIK	7	53
6	MLADENOVAC	3	4
7	SURČIN	2	4
	UKUPNO	147	622

Nakon intervjuja, podaci su upoređeni sa listom dobijenom od Grada i iskrsla su neka pitanja u vezi sa brojem članova porodica, naročito u vezi sa novorođenim članovima ili onim tek venčanim. Potvrđena je doslednost podataka Grada pošto je njihovo tumačenje brojeva bilo zasnovano na postojećim zakonima.

¹⁸Ispunjavaju kriterijume da učestvuju prema odobrenju DEU datom Sekretarijatu za socijalnu zaštitu Grada Beograda 28. marta 2013.

¹⁹Lista korisnika je dostupna u Aneksu IV, prilog 4.2

²⁰Dostupno u Aneksu IV, prilog 4.3

²¹Jedna porodica je odbila da odgovara na pitanja u okviru intervjuja a jedna nije bila dostupna.

Intervjui su razjasnili neke osnovne karakteristike korisnika u novoformiranim stambenim naseljima:

- **Lična dokumenta:** trideset i dve porodice imaju neku vrstu poteškoće u pribavljanju kompletne lične dokumentacije; od tog broja četiri porodice još nisu započele proces, druge su u toku. Međutim, skoro svi su na odgovarajući način obavješteni o proceduri za pribavljanje dokumenata a Grad, Centar za socijalnu zaštitu ili NVO Praxis su im već pružili pomoć.
- **Zdravlje** – jedanaest porodica ima barem jednog člana sa invaliditetom; 102 osobe pate od hronične bolesti
- **Socijalna zaštita:** trideset porodica ne dobija nikakvu materijalnu pomoć
- **Rad:** najčešće neformalne aktivnosti uključuju prikupljanje materijala za recikliranje, usluge trećoj strani (čišćenje kuća, seča drva i održavanje) i građevinske radove. Najčešća formalna zaposlenja su u javnim komunalnim preduzećima (JKP) Gradsko zelenilo i Gradska čistoća kao i u svojstvu obezbeđenja.
- **IRL:** od ukupnog broja intervjuisanih porodica, 60 porodica čine romska interno raseljena lica.

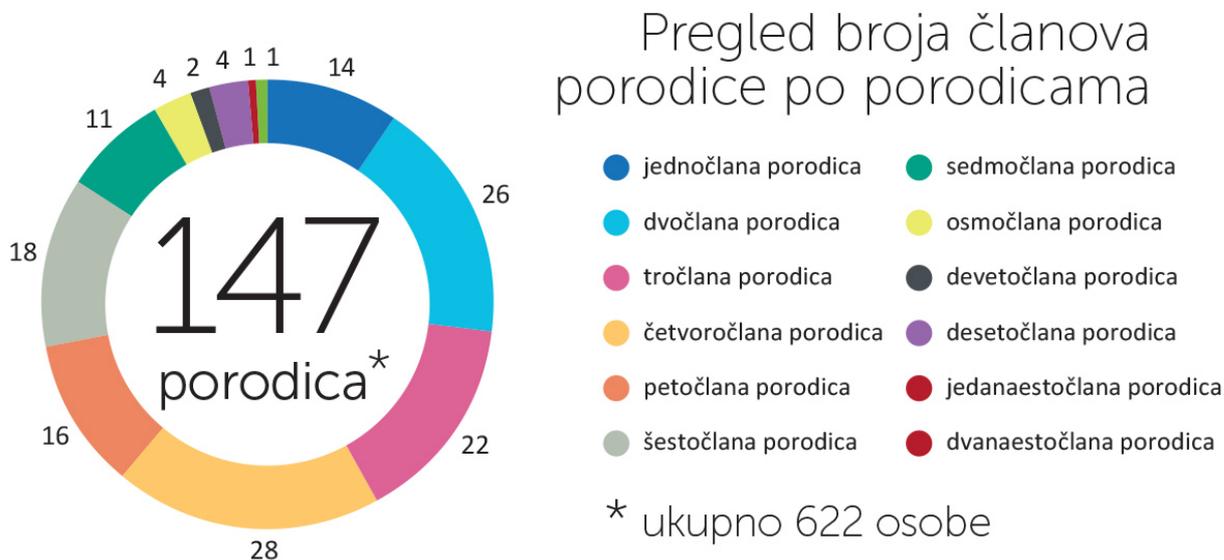
U julu je DRC počeo da kontaktira (43) romske porodice izvan novoformiranih stambenih jedinica koje ispunjavaju uslove za učešće u Projektu. Dvadeset i jednoj porodici je direktno pristupljeno radi intervjuja o njihovom izboru stambenog rešenja. Nosioci domaćinstva su uglavnom muškarci (16 porodica). Od te 21 intervjuisane porodice, pet porodica je interno raseljeno sa Kosova. DRC će stremiti da pronađe i intervjuiše i ostale 22 porodice tokom avgusta i septembra.

Tokom intervjuja korisnicima su predstavljene osnovne činjenice o Projektu, raspoloživa stambena rešenja su opisana a sprovedena je i anketa o inicijalnom izboru. Preliminarni podaci pokazuju da od 166 porodica²², 73 su zainteresovane za socijalno stanovanje, 82 za seoske kuće a 11 za rekonstrukciju privatnih kuća. Međutim, ovo su samo preliminarni rezultati i korisničke porodice mogu da promene svoje odluke u toku daljeg procesa konsultacija.

Tokom prikupljanja podataka, prioritet je dat porodicama sa osobama sa invaliditetom, hronično bolesnim i starijim osobama dok se gledalo da se obezbedi prisustvo više od jednog predstavnika porodice sa posebnim naglaskom na učešće žena. Opšti je utisak da je proces odisao poverenjem, saradnjom i bio je informativan. Predstavnici Roma u svim naseljima značajno su doprineli ovoj aktivnosti.

²²145 intervjuisanih u novoformiranim naseljima i 21 porodica koja ispunjava uslove za učešće u projektu ali trenutno živi na drugom mestu

Dijagram 1 – Pregled broja članova porodice po porodicama

Podaci o korisnicima koji su prikupljeni tokom intervjua unose se u Bazu podataka korisnika i kasnije će se analizirati i koristiti u svrhu Projekta. Rok za kompletiranje liste korisnika je kraj septembra 2013.

Za detaljnije informacije, molimo pogledajte Aneks IV, prilog 4.4 Statistike o anketi korisnika.

1.5 Određivanje kontakt osoba u romskim zajednicama koje su korisnici projekta

Kako bi obezbedili delotvornost i efikasnost realizacije, dogovoreno je da Projekat ne postavlja svoje sopstvene kontakte u okviru novoformiranih naselja već da koristi postojeće kontakt osobe koje je uposlio Grad Beograd (četiri muškarca i dve žene).

Veliki odziv učesnika na prezentacijama Projekta i intervjuisanje potencijalnih korisnika bez teškoća potvrđuje spremnost na saradnju i posvećenost ovih kontakt osoba. Oni su takođe imali bitnu ulogu u podsticanju žena u okviru korisničkih porodica da zauzmu aktivniju ulogu u konsultacijama, kao i u opštem učešću žena u realizaciji Projekta. Na primer, 53 žena iz 79 porodica posetilo je predložene lokacije za socijalno stanovanje.

Redovni operativni sastanci i sastanci radi planiranja sa predstavnicima naselja, Projektnim partnerima i Gradom nastaviće da omogućavaju svim akterima da bolje planiraju, koordiniraju, pripremaju i organizuju aktivnosti.

1.6 Određivanje kontakt osoba u prijemnim zajednicama (zajednicama domaćinima)

Napravljene su inicijalne konsultacije i kontakti u opštinama Zvezdara, Palilula i Obrenovac preko gradskog arhitekta i predsednika tih opština. Međutim, zvanični kontakti biće uspostavljeni čim se potvrdi da su lokacije odgovarajuće za izgradnju.

Rezultat 2: Utvrđene lokacije za izgradnju, uspostavljena komunikacija sa primajućim zajednicama, urađene sve neophodne analize i donete konačne odluke o lokaciji

Aktivnosti

2.1 Procena lokacija u pogledu potencijala za izgradnju u skladu sa glavnim atributima prava na adekvatno stanovanje

Potkomitet Projekta odobrio je Krietrijume za evaluaciju lokacija za socijalno stanovanje²³ 23. maja 2013. godine. Kriterijumi su pripremljeni u bliskoj saradnji sa Projektnim partnerima i ključnim zainteresovanim stranama i sadrže niz merljivih pokazatelja za procenu predloženih lokacija, uključujući: dostupnost socijalnih usluga, obrazovanje, zdravstvo i javni prevoz, raspoloživost potencijalnih poslodavaca, udaljenost od izvora zagađenja. U skladu sa Kriterijumima, napravljen je standardni obrazac za evaluaciju²⁴, sa pitanjima koja se odnose na kvalitet terena, namenu, nagib, izolaciju, orijentaciju, detalje oko vlasništva (da li zemljište pripada Gradu ili opštini), da li postoji planska dokumentacija i koji je status infrastrukturnih priključaka (vodovod, struja, kanalizaciona mreža, pristupni put). Jedna kolona u okviru matrice se odnosi na preporuke za moguća poboljšanja lokacije koja se razmatra, što daje šansu za definisanje jasnog plana unapređenja.

Radi procene lokacija predloženih u okviru Akcionog plana za preseljenje Grada Beograda, osnovana je Radna grupa²⁵ od predstavnika svih strana uključenih u Projekat: Grada, UNOPS-a, Direkcije za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda, DRC-a, Hausing centra, Savetnice za ljudska prava, OEBS-a i odgovarajućih opština.

Nakon konsultacija sa Beoland-om i Urbanističkim zavodom Beograda postalo je jasno da Jabučki Rit (katastarska parcela 468/1) i Kijevo ne mogu da se koriste u svrhu stanovanja, što je eliminisalo ove dve lokacije iz dalje procene. Glogonjski Rit nije bio procenjen nakon preporuke Grada usled velikog otpora lokalne zajednice. Savetnica za ljudska prava je prikupila dokumentaciju i trenutno vodi konsultacije sa relevantnim institucijama o tome kako da se pristupi ovom konkretnom problemu. Ona je obavestila vlasti da UN ne može da prihvati protest zajednice kao legitiman razlog za odustajanje od lokacije naročito ako su protesti motivisani diskriminatornim stavovima i aspiracijama.²⁶ Iz perspektive Ujedinjenih nacija, Glogonjski Rit je još uvek moguća lokacija za izgradnju. Na osnovu saveta Savetnice Ujedinjenih nacija za ljudska prava napraviće se plan zajedno

²³ Molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.1

²⁴ Molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.2 radi obrazca za evaluaciju.

²⁵ Naziv u projektnom dokumentu je Radna grupa.

²⁶ Molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.4 u kojem je email Savetnice za ljudska prava upućen Sekretarijatu za socijalnu zaštitu.

sa relevantnim nacionalnim institucijama kako bi se rešio ovaj problem i kako bi se nastavila procena adekvatnosti lokacije.

U ime Radne grupe koja je procenila ostale tri lokacije (Jabučki Rit 1, Obrenovac i Orlovsko naselje) Hausing centar je pripremio preliminarni izveštaj (molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.3) koji će biti objedinjen sa izveštajem o proceni lokacija od strane korisničkih porodica i zajednički predstavljen u septembru 2013. godine Potkomitetu Projekta i Koordinacionom telu koji su odgovorni za konačni odabir lokacija koje će se koristiti za izgradnju stanova iz programa socijalnog stanovanja.

Radna grupa je zaključila da su lokacije u Obrenovcu i Orlovskom naselju *adekvatne* prema Kriterijumima. Savetnica za ljudska prava je postavila pitanje adekvatnosti Jabučkog Rita u svrhu socijalnog stanovanja, zbog potencijalnog rizika od segregacije, izolacije i pristupa školama i drugim socijalnim uslugama. Radna grupa je razgovarala o tom problemu i dogovorila se da zatraži od gradskih vlasti da reše problem udaljenosti (predložene mere Projektnog tima su navedene u okviru Aktivnosti 7.1). Prema tome, lokacija u Jabučkom Ritu se smatra *uslovno adekvatnom*.

Konačno, zaključci Radne grupe predstavljeni su Koordinacionom telu 25. jula 2013. godine a Projektni tim je skrenuo pažnju na unapređenja o kojima je potrebno dalje diskutovati u vezi sa udaljenosti Jabučkog Rita.

Istovremeno je Projektni tim izrazio zabrinutost gradskom arhitekti zbog nedostatka adekvatnih lokacija pošto tri aktuelne lokacije nisu dovoljne da se zadovolji potražnja korisnika. Očekuje se da Grad predloži još lokacija koje će biti evaluirane putem iste procedure.

Pored toga, definisani su koraci za dobijanje lokacijske dozvole i dozvole za izgradnju kao i vremenski rokovi za evaluirane lokacije a izrađeno je i optimalno urbanističko rešenje (situacioni plan) za do tri potencijalno prihvatljive lokacije.

2.2 Predstavljanje potencijalnih lokacija i konsultacije sa porodicama o željenim lokacijama za višeporodične stambene objekte i preseljenje u seoske kuće

Lokacije utvrđene u Akcionom planu za preseljenje predstavljene su korisnicima u maju 2012. godine ali usled promena koje se tiču strukture porodica, novi krug prezentacija je organizovan početkom 2013. godine.

Za početak, detaljna prezentacija sve tri lokacije koje je Radna grupa procenila održana je u svih pet novoformiranih naselja. Sve prezentacije su podrazumevale razradu potencijala lokacije i pristupačnost obrazovanja, zdravstvene zaštite i poslova. Grafička dokumentacija omogućila je laku komunikaciju i interaktivni dijalog (molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.7).

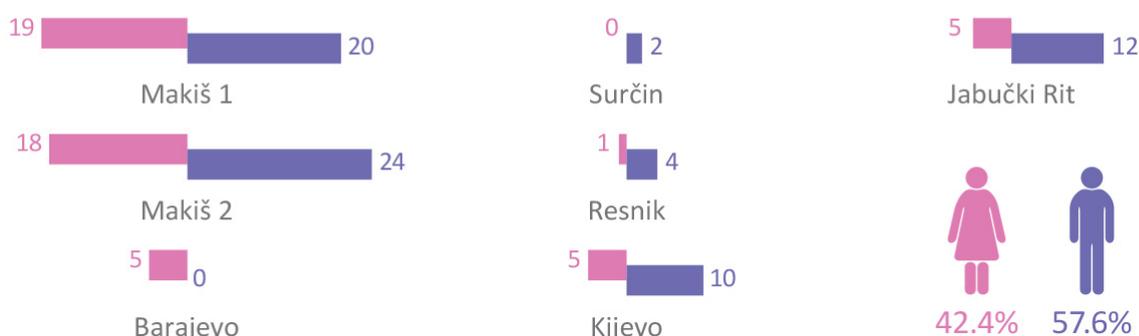
Nakon toga, organizovane su posete Obrenovcu i Jabučkom Ritu po principu „Idi i vidi“ od 9. do 11. jula 2013. god. (molimo pogledajte tabelu 2. i grafikon 1. radi strukture učesnika u posetama na terenu i polne statistike).

Tabela 2 – Struktura učesnika u terenskim posetama na dve lokacije/po naselju

Mobilne stambene jedinice	Makiš 1	Makiš 2	Barajevo	Surčin	Resnik	Kijevo	Jab. Rit	Ukupno
Porodice	23	23	5	1	4	12	11	79
Učesnici	39	42	5	2	5	15	17	125

Grafikon 1 – Polna struktura učesnika u terenskim posetama na dve lokacije/po naselju

Pol: Učešće u posetama

U Jabučkom Ritu je bilo negativnih reakcija od strane zajednice domaćina (primajuće zajednice), koja se bunila zbog mogućih promena u demografskoj strukturi (zajednica domaćina bi postala manjinska zajednica) a izraženi su i stereotipi o ponašanju romske populacije (Romi neće da rade, oni su lopovi). Projektni tim je odgovorio na ove reakcije tako što je objasnio opšti proces preseljenja i potencijalne koristi za zajednicu domaćina (primajuću zajednicu).

Poseta Orlovskom naselju je odložena zbog nerešenih pitanja između opštine i primajuće zajednice. Zbog ovog odlaganja je pomeren početak konsultacija u formi fokus grupa u naseljima, koje će biti zakazane kako bi se dobio potpuni uvid u mišljenje korisnika o adekvatnosti lokacija.²⁷ U skladu sa informacijama dobijenim od korisnika, lokacije će biti ponovo evaluirane. Ove informacije će biti od suštinskog značaja za konačni odabir lokacija.

2.3 Konačna potvrda lokacija za preseljenje

Konačna potvrda lokacija biće moguća čim budu dostupni izveštaji o aktivnostima 2.1 i 2.2. Ova odluka će morati da proistekne iz zajedničkog dogovora gradskih vlasti i porodica koje će imati koristi od toga.

²⁷Molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.5, Struktura tematskih konsultacija i Raspored fokus grupa

Na osnovu procene koja je do sada sprovedena, može se izgraditi ukupno 40 stambenih jedinica na tri procenjene lokacije. S obzirom da ovaj broj stambenih jedinica nije dovoljan za navedene potrebe stanovnika novoformiranih naselja Makiš 1, Makiš 2, Resnik, Jabučki Rit i Kijevo, očekuje se da se odrede dodatne lokacije u toku realizacije Projekta.

Grad Beograd, zajedno sa Direkcijom za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda i Projektnim timom preuzeo je inicijativu da potraži nove lokacije. Prvi razgovori su održani sa opštinom Obrenovac u vezi sa lokacijom u Mislođinu. Konsultacije se nastavljaju dok se ne predlože i evaluiraju nove lokacije.

2.4 Izbor porodica za preseljenje na određene lokacije

Ništa za izveštavanje (NZI).

Rezultat 3: Izrađena planska i tehnička dokumentacija za izgradnju stambenih jedinica i rekonstrukciju privatnih i seoskih kuća

Aktivnosti

3.1 Sprovesti konsultacije sa porodicama u svakom od postojećih kontejnerskih naselja u vezi sa predloženim idejnim rešenjem

Projektni dokument predviđa još jedan ciklus konsultacija sa korisnicima u vezi sa idejnim rešenjem, pošto je prošlo više od godinu dana od kako je Grad Beograd predstavio rešenje korisničkim porodicama (maj 2012.). Konsultacije su zakazane za početak avgusta 2013. a Hausing centar je pripremio Strukturu i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o modelu stanovanja (molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.6), kao i niz vizuelnih materijala u 3D, sa modelima planiranih zgrada i sa objašnjenjima koja je lako razumeti, a koja će omogućiti interaktivno učešće i dijalog (molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.8).

Struktura i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima je u skladu sa Standardima i normativima za planiranje, projektovanje, građenje i uslovima za korišćenje i održavanje stanova za socijalno stanovanje (Službeni glasnik RS broj 26/13), principima energetske efikasnosti (Službeni glasnik RS brojevi 72/09, 81/09, 64/10 i 24/11) i UNOPS-ovom Politikom o održivoj infrastrukturi.²⁸

Konačno idejno rešenje će takođe uzeti u obzir i urbane parametre i kapacitete konkretnih građevinskih lokacija kao i strukturu korisničkih porodica. Nakon konsultacija će se pripremiti izveštaj sa zaključcima i preporukama i biće dostavljen partnerima i smatraće se da je u procesu finalizacije tog rešenja.

3.2 Procena dostupnih koncepata rešenja i izrada idejnog projekta

Hausing centar analizira postojeći projekat Grada Beograda za stanove socijalnog stanovanja u Jabučkom Ritu kako bi utvrdio da li se poštuju standardi i normativi socijalnog stanovanja. Arhitektonsko rešenje je uključeno u urbanistički plan za ovu lokaciju pa ne može mnogo da se menja zbog korisnika projekta i njihovih potreba.

Idejni projekat koji će izraditi Hausing centar uporediće se sa UNOPS-ovom mrežom prakse održive infrastrukture kao što je i dogovoreno sa Potkomitetom Projekta. UNOPS-ovo globalno iskustvo u vezi sa održivosti u ovom sektoru primeniće se kako bi se obezbedilo da socijalni i ekonomski razvoj i zaštita životne sredine budu inkorporirani u taj projekat i realizaciju svih

²⁸UNOPS (2013) *Održiva infrastruktura* [Online] Dostupno na: <http://www.unops.org/english/whatwedo/services/physical-infrastructure/Pages/physical-infrastructure.aspx> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

infrastrukturnih aktivnosti kako bi se osigurali pozitivni ishodi za one koji su pogođeni razvojem infrastrukture a da se istovremeno eliminišu i ublaže svi nepovoljni efekti.

3.3 Usvajanje idejnog projekta od strane relevantnih zainteresovanih strana

Ništa za izveštavanje.

3.4 Izdavanje lokacijskih dozvola za lokacije za izgradnju

U toku je analiza urbanističke dokumentacije (status dokumentacije, lokacijske dozvole i mogući rokovi za finalizaciju, pitanja vlasništva i fizički potencijali lokacija) u bliskoj saradnji sa gradskim arhitektom, Beoland-om i Hausing centrom.

Projektni tim je prikupio svu neophodnu dokumentaciju koja prethodi izdavanju lokacijske dozvole za Obrenovac i Orlovsko naselje i predaće je do polovine avgusta 2013. godine.

Kao što je dogovoreno sa Gradom i Radnom grupom, čim se razreše problemi u vezi sa daljim unapređenjem po pitanju udaljenosti Jabučkog Rita, Beoland i UNOPS će uputiti zajednički zahtev za lokacijsku dozvolu pošto će ta parcela da se izgrađuje zajedničkim snagama: biće izgrađena dva objekta za korisnike iz „Gazele“ (uz finansijska sredstva Evropske investicione banke) i jedan za korisnike iz Belvila (uz finansijska sredstva DEU).

3.5 Izdavanje građevinskih dozvola za lokacije za izgradnju

Ništa za izveštavanje.

Rezultat 4: Izgradnja višeporodičnih stambenih objekata, pomoć OEBS-u pri kupovini seoskih kuća i rekonstrukcija privatnih i seoskih kuća sprovedena u skladu sa prihvaćenim standardima održive infrastrukture

Aktivnosti

4.1 Sprovođenje tendera i izgradnja višeporodičnih stambenih objekata

Sa DEU se inicijalno razgovaralo o vremenskim rokovima za tender i izgradnju.²⁹ Preliminarna tabela nabavki je pripremljena na osnovu Opisa aktivnosti (OA), Akcionog plana za raseljavanje i predata je donatoru. Za svaku građevinsku lokaciju će se raditi odvojena nabavka i očekuje se da će troškovi varirati u zavisnosti od različitih karakteristika lokacija.

²⁹Dostupno u okviru Aneksa VII.

4.2 Izgradnja višeporodičnih stambenih objekata

Ništa za izveštavanje.

4.3 Rekonstrukcija privatnih i seoskih kuća

Pošto će OEBS direktno da kupuje seoske kuće, ovaj Projekat će da pruži svu neophodnu tehničku pomoć tokom procesa potrage za dostupnim kućama, njihove procene iz tehničkog ugla i ugla ljudskih prava, kao i pomoć oko administrativne procedure za kupovinu i prenos vlasništva. Lokacije na kojima će se kupiti seoske kuće biće povezane sa pravnom pomoći koju OEBS pruža kroz IPA 2012. (tj. da bi se definisala prava na socijalno stanovanje u opštini u kojoj treba da se prijavi boravak, čim se završi sekundarna registracija).

Prema preliminarnim konsultacijama sa zajednicom, 50% korisnika želi da se preseli u seosko domaćinstvo. Istovremeno, DEU je obavestila UNOPS da novi IPA propis³⁰ omogućava proširenje komponente koja se odnosi na seosko stanovanje. Pored toga, nakon konsultacija članova Koordinacionog tela došlo se do dogovora da se vlasništvo nad seoskim kućama odmah prenese na korisnike. Uz to, Vlada je krajem jula ustanovila koordinaciju komponente „seoska domaćinstva“.

Glavna nerazrešena pitanja kod seoskih kuća jesu podrška korisnicima u procesu traganja za adekvatnom kućom, plaćanje poreza i naknada za kupovinu kuća i prenos vlasništva, kao i rokovi za konačnu odluku korisnika u vezi sa preferiranim stambenim rešenjem. Projekat će sa svojim partnerima morati da reši ta pitanja do kraja avgusta 2013.

Korisnici imaju vremena do kraja septembra 2013. da se odluče koji model stanovanja najbolje odgovara njihovim potrebama. Oni koji se odluče za seoske kuće imaju vremena do 15. novembra 2013. da pronađu odgovarajuću kuću. Izuzetak će biti one porodice koje su u sred tog procesa a koji onda mogu da završe do 31. decembra 2013. Oni koji do 15. novembra ne budu uspeli da nađu odgovarajuću seosku kuću automatski će postati korisnici komponente socijalnog stanovanja.

Trenutno ima 11 korisnika zainteresovanih za renoviranje njihove postojeće imovine. Završena je procena pravnih uslova i uslova stanovanja i javila se zabrinutost zbog nerešenih imovinskih pitanja a istovremeno, i nedostatka prihoda da se plati za osnovne poreze i naknade kako bi se nastavilo sa daljom pripremom dokumentacije. Svi potencijalni korisnici dobili su uputstva da kompletiraju svoju vlasničku dokumentaciju ili do vlasničkog lista ili do dokaza da su plaćeni porezi za prenos vlasništva. Početkom avgusta 2013. će se angažovati pravni savetnik i inženjer kako bi se razjasnio i ubrzao proces razrešenja i izdavanja dokumentacije u vezi sa imovinom.

³⁰ EUR-Lex (2013) Uredba Komisije o sprovođenju (EU) No 484/2013 od 24. maja 2013. [Online] Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:139:0011:0011:EN:PDF> (Pristupljeno 12. avgusta 2013)

4.4 Tehnički prijem radova i izdavanje upotrebni dozvola

Ništa za izveštavanje.

Rezultat 5: Pravni okvir, vlasništvo, upravljanje, održavanje i bezbednosni modeli analizirani i dogovoreni među zainteresovanim stranama

Aktivnosti

5.1 Analizirati mogućnosti uključivanja socijalnog stanovanja u zaštićenom okruženju za prinudno iseljene romske porodice u javnu politiku Grada Beograda

Projektni tim je, uz pomoć Savetnice za ljudska prava i Platforme za ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje, započeo konsultacije koje će dovesti do procene trenutnih opcija za model stanovanja; utvrdiće se pravni putevi i predložiti odgovarajuća rešenja za model stanovanja na principima poštovanja ljudskih prava sa fokusom na održivost.

5.2 Podrška Gradu Beogradu pri definisanju administrativnih procedura u skladu sa važećim zakonodavstvom o pravu na socijalno stanovanje

Projektni tim je, uz podršku DRC, započeo pripreme radove na utvrđivanju niza kriterijuma za odabir korisnika u okviru projektne komponente koja se tiče socijalnog stanovanja i na izradi Pravilnika za proces odabira korisnika.

5.3 Izrada ugovora o zakupu sa jasno utvrđenim pravilima stanovanja i definisani modeli upravljanja, održavanja i bezbednosti za višeporodične stambene objekte kroz proces participatornog donošenja odluka

Projektni tim je, uz pomoć Savetnice za ljudska prava, započeo razgovore sa Gradom Beogradom kako bi se definisali ugovori o zakupu. Na osnovu sadašnje prakse i analiza ovog sektora koje su u toku izrade, novi ugovori bi trebalo da poboljšaju standarde uz odgovarajuće mehanizme zaštite ljudskih prava.

5.4 Napraviti plan i program i sprovesti sa korisnicima informativne radionice o održavanju zgrada, obezbeđenju, komunalnoj higijeni i zaštiti životne sredine

Započeti su prvi razgovori na temu razvoja plana i programa za informativne radionice sa korisnicima koji su odabrali da budu smešteni u objektima socijalnog stanovanja. Nacrt tog plana i programa, zajedno sa rasporedom za pripremu radionica, trebalo bi da bude spreman do kraja decembra 2013.

Rezultat 6: Plan raseljavanja razvijen i sproveden

Aktivnosti

6.1 Izrada rasporeda preseljenja i plana pomoći

Održani su preliminarni razgovori sa Savetnicom za ljudska prava i DRC kako bi se utvrdio vremenski rok za dinamiku planiranih preseljenja. Dogovoreno je da bi plan trebalo da bude izrađen u saradnji sa Gradom Beogradom do kraja narednog izveštajnog perioda.

6.2 Organizovati logistiku za akciju preseljenja

Ništa za izveštavanje.

Rezultat 7: Unapređenje socijalne i/ili ekonomske infrastrukture u primajućim zajednicama poboljšana kako bi se izašlo u susret potrebama primajuće zajednice i integraciji raseljenih muškaraca, žena i porodica

Aktivnosti

7.1 Izvršiti procenu potreba u pogledu infrastrukturnih uslova u zajednici i pripremiti tehničku dokumentaciju za odabrane projekte

Tokom procesa evaluacije lokacija, primajuće zajednice (zajednice domaćini) su skrenule pažnju na određene zahteve i potrebe. Stanovnici Jabučkog Rita su ukazali na udaljenost od najbližeg gradskog centra i na socijalnu infrastrukturu. Po njihovom mišljenju, to bi se moglo prevazići tako što bi se povećala frekvencija javnog prevoza ili uvele nove autobuske linije, zatim davanjem subvencija za javni prevoz, poboljšanjem postojećeg seoskog puta koji povezuje Jabučki Rit sa Ovčom, organizovanjem besplatnih školskih autobusa kako bi se sprečio rizik od potencijalnog napuštanja školovanja. Čim se potvrde lokacije biće urađena kompletna procena potreba. O tim stvarima je bilo reči na sastanku Koordinacionog tela 25. jula 2013. god. Grad Beograd će istražiti sve mogućnosti kako bi lokacije bile što adekvatnije.

7.2 Realizacija utvrđenih prioritetnih zahteva u vezi sa infrastrukturom

Ništa za izveštavanje.

3 Pretpostavke i rizici

3.1 Pretpostavke

Stavka	Pretpostavka	Problematika u vezi sa procenom i upravljanjem
1	Inkluzija Roma ostaje prioritet za novu Vladu	Nastavak pokušaja Vlade Srbije da reši pitanje inkluzije Roma preduslov je za uspešnu realizaciju projekta. Iako je krajem jula 2013. došlo do smena u kabinetu, očekuje se da će nova Vlada nastaviti da se bavi inkluzijom Roma.
2	Održava se sveukupna politička stabilnost	Parlamentarni, lokalni i predsednički izbori održani su u maju 2012. Sastav lokalnih vlasti u Gradu Beogradu ne odražava većinu na republičkom nivou ali do sada nisu primećeni nikakvi ozbiljniji politički potresi.
3	Opštine su voljne da dodele zemljište za izgradnju	Dve lokacije koje su prvobitno bile predviđene u Akcionom planu za preseljenje diskvalifikovane su iz dalje procene a još jedna je stopirana (više detalja o tome u Aktivnosti 2.1). Grad Beograd je do sada bio posvećen potrazi za novim lokacijama za izgradnju. Međutim, Grad se suočava sa sledećim problemima: vlasništvom, nedostatkom opremljenosti lokacija osnovnom infrastrukturom i nedostatkom adekvatne urbanističke dokumentacije.
4	Zajednice domaćini (primajuće zajednice) se ne protive doseljavanju novih komšija	Podrška zajednicama domaćinima je predviđena u okviru Projekta i to bi trebalo da smanji mogućnost protivljenja doseljavanju novih komšija.

3.2 Rizici

Projektni tim pažljivo prati potencijalne rizike i u konsultaciji sa zainteresovanim stranama i Koordinacionim telom, preduzima odgovarajuće mere. Procena rizika će se formalno ažurirati u svakom Periodičnom izveštaju. Međutim, mnoge neophodne mere za ublažavanje rizika nisu baš uvek pod kontrolom UNOPS-a.

	Rizik	Verovatnoća	Efekat	Problematika u vezi sa procenom i upravljanjem
1	Nepostojanje urbanističke dokumentacije neophodne pre nego što se krene sa izgradnjom	Visoka	Visok	Ovo je visok rizik pošto određuje raspoloživost mogućih lokacija za izgradnju. Zbog toga Projektni tim svake nedelje ima sastanke sa Gradom Beogradom/Beoland-om pošto takva bliska koordinacija i redovno pribavljanje/predavanje dokumentacije može dovesti do prevazilaženja rizika i do utvrđivanja novih potencijalnih lokacija.
2	Nepostojanje finansijskih sredstava za obezbeđenje komunalija na lokacijama	Visoka	Visok	U toku su pregovori sa Gradom radi izrade finansijskog plana. DEU, Vlada i Grad intenzivno su uključeni u realizaciju Projekta.
3	Nisu obezbeđena sredstva za poreze i naknade za prenos vlasništva kod seoskih kuća	Visoka	Visok	Projektni tim, zajedno sa DEU razmatra zakonske opcije da izuzme krajnje korisnike seoskih kuća od plaćanja poreza i naknada.
4	Korisnici privatnih kuća nemaju dovoljno sredstava da plate poreze i naknade kao ni učešće za komunalne priključke	Visoka	Visok	Projektni tim će u saradnji sa odgovarajućim opštinama pregovarati oko mogućnosti da se smanje standardni porezi/naknade, na osnovu kriterijuma socijalne ugroženosti.
5	Neprijateljsko raspoloženje primajućih zajednica (zajednica domaćina)	Visoka	Visok	Čim se dobije potvrda za građevinske lokacije, Projektni tim će pripremiti akcioni plan za komunikaciju sa zajednicama domaćinima i druge odgovarajuće mere. Realizacija relevantnih i delotvornih projekata u primajućoj zajednici, sa visokim efektom, doprineće umanjenju ovog rizika.

6	Neadekvatna fizička bezbednost	Srednja	Srednji	Jedan od Kriterijuma za evaluaciju lokacija za socijalno stanovanje uključuje i bezbednost (molimo pogledajte Aneks V, prilog 5.1).
7	Nemogućnost korisničkih porodica da plate troškove komunalija	Visoka	Srednji	I ovaj problem je takođe identifikovan u Kriterijumima za evaluaciju lokacija za socijalno stanovanje i naknadno će se rešavati u fazi dizajna i upravljanja.
8	Visoki troškovi upravljanja i održavanja zbog udaljenosti i raštrkanosti naselja	Srednja	Srednji	I ovaj problem je takođe uzet u obzir u Kriterijumima za evaluaciju lokacija. Odluka da se ne nastavi sa izgradnjom može se doneti ukoliko lokacija ne pokaže dobre rezultate po ovom principu.
9	Republičke/lokalne vlasti kasne ili ne uspevaju da realizuju one aspekte projekta za koje su odgovorne	Visoka	Visok	Dobra koordinacija koju je Projektni tim uspostavio sa Gradom Beogradom/Koordinacionim telom svodi ovaj rizik na minimum.
10	Povećana aktivnost donatora u regionu dovodi do preklapanja i pometnje među opštinskim upravljačkim strukturama	Srednja	Nizak	Projektni tim ima opširne konsultacije sa relevantnim donatorima kao bi sprečio očekivane poteškoće. Uspostavljeni su odgovarajući mehanizmi saradnje sa drugim projektima a organizuju se i redovni sastanci radi koordinacije.
11	Zbog velike rezigniranosti i nedostaka kapaciteta, predstavnici Roma, naročito žene, ne žele da učestvuju	Srednja	Visok	Postoje kontakt osobe u novoformiranim naseljima koje predstavljaju prvu liniju dodira između Projektnog tima i romskih korisnika. Članovi Projektnog tima redovno posećuju naselja dok saradnja sa romskim zdravstvenim medijatorima i opštinskim koordinatorima za romska pitanja olakšava komunikaciju, naročito sa ženama. Organizacije iz zajednice i NVO koje rade sa Romkinjama će se takođe po potrebi konsultovati.
12	Politička kriza/promena vlade u toku trajanja projekta	Srednja	Visok	Uključiti sve relevantne aktere u planiranje i realizaciju projekta; zastupati interese i izgraditi jake veze sa srednjim menadžmentom u svim vladama.
13	Izgradnja nije završena do kraja projekta	Srednja	Srednji	Izgradnja i preseljenje će se raditi po fazama kako lokacije budu postajale dostupne radi smanjenja rizika.
14	Vremenski uslovi usporavaju proces izgradnje	Srednja	Srednji	Planovi za izgradnju biće napravljeni uzimajući u obzir vremenske uslove.

4 Partnerstva

Partnerstva su ključni preduslov za uspešnu realizaciju ovog Projekta, kombinovanjem horizontalne i vertikalne stručnosti i kompetencija u lokalnoj samoupravi, upravljanju projektima, građevini i ljudskim pravima, uz aktivno učešće korisničkih romskih zajednica. To prožima sva strateška dokumenta i metodologije koje su izrađene u okviru Projekta.

Još od početka Projekta, februara 2013, partnerstva su se razvijala putem direktne komunikacije i saradnje kojom se omogućavalo svim zainteresovanim stranama da budu svesne svoje odgovornosti, a istovremeno se potvrđivala opredeljenost za ostvarivanje ciljeva Projekta. Glavne partnerske organizacije su:

- a. Sekretarijat za socijalnu zaštitu Grada Beograda
- b. Delegacija Evropske unije
- c. Kancelarija gradskog arhitekta
- d. Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda (Beoland)
- e. Ministarstvo građevinarstva i urbanizma
- f. Ministarstvo zdravlja
- g. Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike
- h. Kancelarija za ljudska i manjinska prava
- i. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
- j. Komesarijat za izbeglice i migracije
- k. Nacionalni savet romske nacionalne manjine
- l. Savet za unapređenje položaja Roma
- m. Platforma za ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje.

Sastanci su predstavljali mesto za diskusiju o brojnim pitanjima³¹:

- Zakonodavstvo – npr. sa Ministarstvom građevinarstva i urbanizma, Tim je razmatrao Zakon o socijalnom stanovanju i drugi pravni okvir koji je ključan za Projekat, uključujući mogućnosti sprovođenja „socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima”
- Obrazovanje – npr. sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, o potrebi za pažljivim planiranjem angažovanja pedagoških asistenata tokom i nakon procesa preseljenja
- Zapošljavanje – sa Nacionalnim savetom romske nacionalne manjine i Savetom za socijalnu inkluziju Roma/predstavnikom Roma u Skupštini, Srđanom Šajnom, koji je naglasio potrebu angažovanja na otvaranju radnih mesta, kako bi korisnici bili u stanju da plaćaju mesečne račune kada se presele u socijalne stambene objekte
- Stambena rešenja – npr. sa Komesarijatom za izbeglice i migracije o dosadašnjem iskustvu u realizaciji modela seoskog stanovanja

³¹Zapisnici sa svih sastanaka mogu se dobiti u Projektnoj kancelariji.

- Sinergije – npr. sa Ministarstvom rada, zapošljavanja i socijalne politike, na projektu „Priprema ustanova tržišta rada Republike Srbije za evropsku strategiju zapošljavanja“, koji ima komponentu koja se bavi zapošljavanjem Roma.

Diskusije su bile usmerene i na rizike, probleme i održivost projektnih aktivnosti, kao i na podelu uloga između partnera. Konačno, redovni sastanci ključnih partnera u projektu – Grada Beograda, Savetnice za ljudska prava, OEBS-a, DRC-a i Housing centra – obezbeđuju nesmetanu realizaciju projekta.

5 Poteškoće na koje se naišlo

Iako je u okviru Projekta bilo manjeg kašnjenja na početku, usled veoma složenog radnog okruženja i celokupne koordinacije u oblasti socijalnog stanovanja, nije bilo većih poteškoća i odstupanja od Plana rada. Nastojalo se da se Projektom utvrde i sistematizuju „uska grla“ i da se u saradnji sa nadležnim ustanovama obrade i reše ta pitanja.

Ključna pretpostavka u Opisu aktivnosti bila je ta da je Projekat svestan svih izazova i da će biti u stanju da brzo reaguje zahvaljujući prisustvu na terenu i svakodnevnoj komunikaciji sa donatorom (DEU), partnerima i korisnicima. To se pokazalo tačnim tokom prvih šest meseci sprovođenja. Uprkos promenljivoj sredini, Projekat se uspešno nosio sa izazovima putem redovne koordinacije sa Gradom Beogradom, Beoland-om, partnerima na realizaciji i ostalim zainteresovanim stranama.

Sporiji tempo i funkcionisanje lokalnih samouprava koje su sprovodile lokalne zakone i postupke mogao bi u budućnosti da dovede do kašnjenja u ostvarivanju pravovremenih rezultata, posebno u procesu izdavanja lokacijskih i građevinskih dozvola. Projektni tim uvek vrši evaluaciju svakog koraka i zahteva i odlučuje o pristupu u pogledu sprovođenja, putem efikasne komunikacije sa glavnim partnerom – Gradom Beogradom – pri čemu je svaki član tima u potpunosti odgovoran za postizanje uspeha Projekta.

Osim toga, Projektni tim predviđa da bi moglo doći do kašnjenja u pogledu odabira novih lokacija za socijalno stanovanje, kao i u pogledu komponente seoskih kuća, što su delovi projekta koji nisu pod direktnom kontrolom UNOPS-a. Tim na projektu „Sagradimo dom zajedno“ blisko će saradivati sa Gradom Beogradom i OEBS-om kako bi utvrdio nove lokacije i rešio poresko pitanje sa republičkim i lokalnim vlastima.

Sve u svemu, Projektom su stvoreni konkretni i realni planovi za završetak aktivnosti u trenutnim okvirima, međutim, utvrđena su potencijalna kašnjenja koja se uglavnom odnose na pronalaženje novih lokacija i izdavanje lokacijskih i građevinskih dozvola, kao i dokumentacije korisnika. Projektni tim će nastaviti da vrši evaluaciju svakog koraka i u saradnji sa Gradom Beogradom, opštinama i korisnicima a lokalne zajednice će obraditi zahteve i odlučiće na koji način da konstruktivno sprovedu aktivnosti.

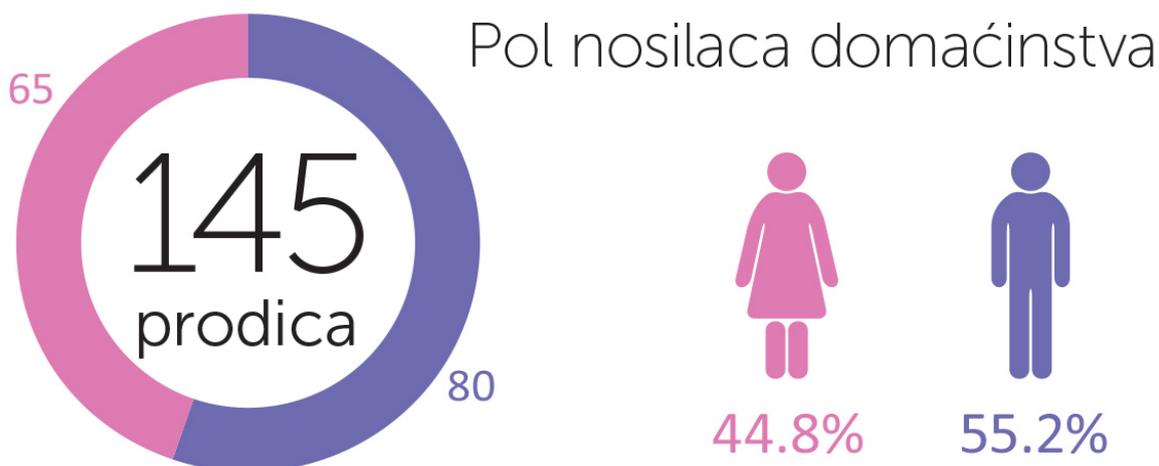
6 Multidisciplinarna (tematska) područja

6.1 Rod

Integriranje načela rodne ravnopravnosti prožima sve elemente projekta. Sve izrađene metodologije i sprovedene aktivnosti uzimale su u obzir različite potrebe na rodnoj osnovi, i omogućavale su podsticanje rodne ravnopravnosti u zajednicama koje su bile korisnici projekta.

Ključnu podršku su pružale kontakt osobe u novoformiranim naseljima, kao i opštinski koordinatori za romska pitanja i romski zdravstveni medijatori. Artikulisani su i primljeni k znanju problemi kako žena tako i muškaraca, pri čemu su žene aktivno učestvovala u izražavanju svojih stavova u pogledu opcija stanovanja.

Grafikon 2 - Pregled pola nosilaca domaćinstva

Od 163 osoba koje su prisustvovala prezentaciji Projekta, bilo je 62 žene. Bilo je više žena nego muškaraca na prezentaciji mogućih građevinskih lokacija u pet naselja – 72, u poređenju sa 71, dok je 42,4% onih koji su posetili lokacije bilo ženskog pola.

Osim toga, mišljenje žena je uzeto u obzir prilikom razmatranja blizine škola, prodavnica i ostalih usluga koje su vezane za svakodnevni život žena i dece. Posebna pažnja je posvećena bezbednosti svake lokacije, naročito iz ženske vizure – tj. javna rasveta, blizina policije, pristup skloništima za žrtve porodičnog nasilja, savetodavne usluge i slično.

Konačno, od petoro ljudi koji su angažovani na programskom delu realizacije Projekta, četiri su žene. Dve žene su angažovane kao kontakt osobe u novoformiranim naseljima i četiri muškarca.

6.2 Životna sredina

Celokupna realizacija Projekta osigurava razmatranje odgovarajućih ekoloških mera kako bi se obezbedili dugoročni efekti rezultata.

Idejno arhitektonsko rešenje će uzeti u obzir UNOPS-ovu politiku o održivoj infrastrukturi ali i mogućnosti UNOPS-vog upravljanja projektima koji su priznati zahvaljujući akreditacijama dva najveća tela za dodelu akreditacija u oblasti upravljanja projektima: Institut za upravljanje projektima (PMI) i Vlada Velike Britanije. To znači da su društveni i ekonomski razvoj, kao i zaštita životne sredine, objedinjeni u okviru sprovođenja svih infrastrukturnih aktivnosti i da će dovesti do pozitivnog ishoda za one koji su predmet istih, dok se istovremeno otklanjaju i ublažavaju svi negativni uticaji. Posebna pažnja će biti posvećena odlaganju otpadnog građevinskog materijala.

Takođe, jedno od ključnih nastojanja biće podizanje svesti lokalnih organa vlasti o praktičnim implikacijama navedenih građevinskih aktivnosti po životnu sredinu. Osim toga, lokacije koje je ponudio Grad Beograd procenjuju se u smislu mogućih izvora zagađenja, blizine gustog saobraćaja, itd. Objekti izgrađeni u okviru projekta biće termički izolovani i energetske efikasni. U procesu izgradnje koristiće se lokalni materijali. Kvalitet objekata biće usaglašen sa građevinskim standardima i novousvojenim standardima energetske efikasnosti.

6.3 Institucionalni i upravljački kapacitet

Nakon konačnog kraha u Srbiji tokom devedesetih, sistem socijalnog stanovanja je trenutno u postupku obnavljanja – uz nove zakonske i strateške dokumente koji su nedavno usvojeni. Ovaj Projekat predstavlja mogućnost da se osmisle najbolji slučajevi iz prakse u oblasti socijalnog stanovanja, koji bi mogli da se iznova sprovedu širom zemlje. Prilikom postizanja ciljeva Projekta, u okviru istog će se razviti i konsultativni model, pravila i postupci, partnerstva/modeli saradnje između agencija i arhitektonska praksa, koji će pomoći da se dodatno unapredi sistem socijalnog stanovanja u Srbiji.

Savetnica za ljudska prava je pripremila procenu potreba za usavršavanjem (molimo pogledajte Aneks VIII), kao početnu osnovu prilikom pripreme za izgradnju kapaciteta, kao i paket za usavršavanje za Projektni tim i Grad Beograd. Procena je osmišljena tako da zabeleži osnovne potrebe za učenjem, da proceni trenutno stanje znanja i kapaciteta, da definiše ciljeve učenja i predloži moguće oblasti za obuku. Osim Pristupa poštovanja ljudskih prava, kao praktične metode, polaznici obuke će imati priliku da bolje razumeju različite aspekte prava na adekvatno stanovanje uključujući i ono povezano sa prinudnim iseljenjem koje se vezuje za urbanističko uređenje, pravnu sigurnost ugovora o zakupu kao elementa prava na adekvatno stanovanje, i slične odgovarajuće oblasti. Analitički izveštaj o ovoj proceni će uslediti i predstavljati osnovu za utvrđivanje plana učenja i obuke. Prilikom okončanja Projekta, obavice se naknadna procena kako bi se zabeležio napredak ostvaren putem sprovođenja plana učenja.

6.4 Dobro upravljanje

Projekat je osmišljen na takav način da osigura učešće ugrožene romske zajednice u svakoj fazi pripreme i sprovođenja rešenja za preseljenje, što će dovesti do njihovog osnaživanja i osećaju vlasništva nad rezultatima projekta.

Korisnici učestvuju u uspostavljanju mehanizma sprovođenja: tj. uzimanjem aktivnog učešća u idejnom rešenju objekata i smeštajnih jedinica, preuzimanjem odgovornosti za osmišljavanje pravila za raspored smeštajnih jedinica za porodice, učestvovanjem u definisanju pravila kohabitacije u višeporodičnim stambenim objektima, i sl. Ukoliko je moguće, ispitaće se mogućnosti za aktivno i bezbedno učešće korisnika u građevinskim radovima pod nadzorom.

Projektom su ciljane najugroženije romske porodice, najobespravljenije marginalizovane i društveno isključene manjine u Srbiji. U okviru ove grupe, glavni akcenat je na učešću u osmišljavanju i odlučivanju i pristupu stambenom rešenju za romske žene i decu.

7 Vidljivost

Veliki publicitet je dat potpisivanju protokola o saradnji između Delegacije Evropske unije (DEU), Grada Beograda i Kancelarije Ujedinjenih nacija za projektne usluge (UNOPS), 8. aprila u naselju Makiš. Svi dnevni listovi (Politika, Blic, Danas, Novosti, Kurir) objavile su vest, pravilno prenoseći da su obezbeđena finansijska sredstva iz EU u iznosu od 3,6 miliona evra. Bilo je i izveštaja u nacionalnoj novinskoj agenciji Tanjug, državnim i lokalnim radio i televizijskim stanicama (uključujući Radio-televiziju Srbije, B92, Studio B, OK Radio). Molimo pogledajte Aneks VI, prilog 6.3 sa linkovima za navedene medijske izveštaje.

8 Sprovođenje

Projektni tim je smešten u Beogradu, u kancelariji Projektnog centra (SRPC) UNOPS-a u Srbiji, zajedno sa delom administrativnog osoblja EU PROGRES-a i EU IHIS projekta. Troškove zakupa proporcionalno dele svi predmetni projekti.

Bankovni račun SRPC-a, koji je otvoren preko Uprave za trezor, u službi je Projekta i omogućava plaćanje na lokalnom nivou. Postoji raspodela dužnosti među osobljem u smislu angažovanja, verifikacije i plaćanja, što svodi na najmanju moguću meru rizike od potencijalnih prevara i maksimalno pospešuje efikasnost obrade uplata. Utvrđen je postupak oslobađanja od plaćanja poreza, čime se omogućava plaćanje faktura bez PDV-a.

Sporazum o doprinosu sa Kancelarijom visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) potpisan je maja 2013. godine, u skladu sa Opisom aktivnosti, za savetodavne usluge i obuke.

Dva ugovora za pružanje stručnih usluga potpisana su maja 2013. godine, na period do 20. decembra 2014, sa dve druge partnerske organizacije koje su bile prethodno odabrane u okviru Opisa aktivnosti. Prvi, sa DRC, odnosi se na usluge vezane za procese konsultovanja i odlučivanja

među zainteresovanim stranama i romskim porodicama. Drugi, sa Housing centrom obuhvata pružanje usluga za izradu planske i tehničke dokumentacije za izgradnju stambenih rešenja za romske porodice.

8.1 Nabavka

Celokupnu finansijsku i administrativnu evidenciju vodi Projektna kancelarija, u skladu sa pravilima i postupcima UNOPS-a.

Sledeće velike javne nabavke su sprovedene tokom prvih šest meseci realizacije Projekta:

- Instaliranje LAN i telefonske mreže
- Kancelarijski nameštaj, kao i uređenje prostorija, kupovina tepiha, i adaptacija kancelarije u skladu sa potrebama Projekta
- IT oprema, uključujući deset laptop računara i replikatora portova
- Dva vozila za projekat, registracija i osiguranje
- Fotokopir aparat.

Osim toga, inicirani su ugovori za dugoročne aranžmane, koje bi koristili svi projekti UNOPS-a za kupovinu kancelarijskog pribora, usluge organizovanja putovanja i konferencija, kancelarijski materijal i tonere.

8.2 Ljudski resursi

Regrutovanje osoblja je obavljeno tokom marta 2013. Komisije za odabir kandidata su bile sastavljene od odgovarajućeg osoblja UNOPS-a koje je angažovano u Projektnom centru (SRPC) i ostalih projekata i predstavnika donatora, Delegacije Evropske unije.³²

Prijavio se 21 kandidat za mesto Menadžera projekta, od kojih je četvoro ušlo u uži izbor za intervju koji je obavljen 8. marta. Za dva mesta Saradnika za socijalnu inkluziju prijavilo se 44 kandidata, od kojih je sedmoro ušlo u uži izbor. Trideset jedna osoba se prijavila za mesto Finansijskog i administrativnog asistenta i petoro je bilo intervjuisano. Za mesto Građevinskog inženjera bilo je 20 kandidata i šestoro je bilo intervjuisano. Svi intervjui su uspešno obavljeni i pozicije su popunjene. Takođe je bilo dogovoreno da se jednoj kandidatkinji, koja je postigla visoke rezultate na intervjuima za mesto Saradnika za socijalnu inkluziju, ponudi mesto Asistentkinje za socijalnu inkluziju, u skladu sa pravilima i propisima UNOPS-a.

Intervju za mesto Asistenta za nabavke i ljudske resurse, za koje je u uži izbor ušlo petoro, od 39 kandidata, nije bio uspešan. Kandidat koji je preporučan za to mesto nije prihvatio ponudu, a budući da nijedan drugi intervjuisani kandidat nije prešao prag, dogovoreno je da se na to mesto preraspodeli Asistent u administraciji i IT sektoru sa drugog projekta koji realizuje UNOPS – Programa evropskog partnerstva sa opštinama EU PROGRES. Ova odluka je bila u skladu sa pravilima i propisima UNOPS-a vezanim za ljudske resurse, budući da nije bila potrebna nikakva

³²Menadžer SRPC-a, menadžeri komponenti Programa evropskog partnerstva sa opštinama EU PROGRES

promena u smislu opisa zadataka radnog mesta. Ugovor je dodeljen kandidatu na period do 31. maja 2014, budući da nije neophodan probni period.

Svi ostali ugovori su važeći do 31. decembra 2013, u skladu sa uobičajenom praksom da se ugovori izdaju do kraja fiskalne godine. Smernice UNOPS-a za proces intervjua strogo su poštovane prilikom svih odabira kandidata.

Bilo je izmena i dopuna u ugovorima pomoćnog osoblja koje je angažovano na drugim projektima UNOPS-a, kako bi se omogućilo njihovo angažovanje na projektu *Sagradimo dom zajedno*. To je takođe u skladu sa postupcima UNOPS-a i doprinosi pospešivanju efikasnosti i delotvornosti korišćenja resursa. To su: grafički dizajner, pet prevodilaca, web dizajner i stručnjakinja za komunikaciju/izveštavanje.

8.3 Finansije

Od 8. februara 2013. do 31. jula 2013. godine, ukupni rashodi Projekta iznose 175.475,78 evra, što predstavlja 4,96% ugovorenog budžeta, odnosno 10,83% prve primljene tranše (1,65 miliona evra).

Trenutno, realizacija Projekta malo kasni u poređenju sa prvobitnim planom za prvih 12 meseci, ali normalizovaće se čim započne izgradnja socijalnih domova u zadnjem kvartalu, dok će Projektni tim pažljivo pratiti rezultate, obezbeđujući nesmetani tok radova.

8.4 Logistika/putovanja

- Projekat raspolaže sa dva vozila, koja su u funkciji od juna 2013. god. Trenutno nisu angažovani vozači
- Putne naloge overava Menadžer projekta koji ima delegirana ovlašćenja UNOPS-a
- Za potrebe lokalnog prevoza korisnika (posete po principu „*Idi i vidi*“, na primer) angažuje se lokalni prevoznik putem UN LTA.

8.5 ICT

- Celokupno osoblje ima UNOPS email adrese i pristup intranetu što omogućava internu i eksternu komunikaciju
- Operativno osoblje ima Atlas korisničke profile, što im omogućava da obrađuju plaćanja, evidentiraju sredstva i izdaju ugovore
- Atlas-ovo pravo autorizacije je dodeljeno Menadžeru projekta, koji je takođe ovlašćen za potpisivanje korporativnih uplata putem e-banking sistema.

9 Praćenje i evaluacija

9.1 Praćenje

Od početka realizacije Projekta, Tim je preduzeo aktivnosti praćenja kvaliteta koje pokrivaju četiri segmenta IPA 2009 programa, uključujući ulazne, izlazne podatke, institucionalnu promenu i uticaj.

Redovne posete naseljima i koordinacija sa glavnim zainteresovanim stranama, uključujući Grad Beograd, Beoland, nadležna ministarstva i partnere koji sprovode projekat, omogućile su Projektnom timu da donosi informisane odluke o projektnim aktivnostima i da oceni da li se Projekat sprovodi delotvorno. Stečeno iskustvo je dokumentovano kako bi se potvrdila odgovornost prema zainteresovanim stranama, u smislu postizanja ciljeva.

Mesečni izveštaji

Mesečne izveštaje priprema Projektni tim i na raspolaganju su donatoru na zahtev.

9.2 Sastanci Upravnog odbora

Održan je jedan sastanak Potkomiteta 23. maja 2013. godine, i jedan sastanak Koordinacionog tela 25. jula 2013. Sastanci su pružili mogućnost i odgovarajući forum za diskusiju i razmenu informacija, kao i najnovija dešavanja u toj oblasti, ali takođe i za podizanje svesti o radnjama koje treba preduzeti kako bi se osigurala održiva i sinhronizovana realizacija Projektnih aktivnosti.

9.3 Evaluacija

Evaluaciju ovog projekta će vršiti DEU putem eksternih nezavisnih evaluatora. Projektni tim će sarađivati sa evaluatorima i olakšaće bilo koji aspekt evaluacije ukoliko to bude zatraženo.

Aneks I – Napredak u odnosu na pokazatelje

Pokazatelj	Opšti status
NIVO UTICAJA (OPŠTI CILJ)	
Doprinos poboljšanju životnih uslova za porodice izbeglih i interno raseljenih lica.	Pravo na adekvatno stanovanje predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava, koje je sadržano u brojnim međunarodnim sporazumima i domaćim zakonima. Stanovanje pruža sigurnost i zaštitu, osećaj privatnosti i omogućava prostor za porodične aktivnosti. Useljenjem u domove koji će biti obezbeđeni ovim Projektom, biće postignut prvi uslov za poboljšanje životnih uslova korisničke grupe.
NIVO ISHODA (SVRHA PROJEKTA)	
Obezbeđivanje adekvatne podrške za maksimalno 200 romskih porodica koje su ugrožene preseljenjem, uključujući, po potrebi, trajna stambena rešenja	Svrha ovog projekta je obezbeđivanje adekvatne podrške za do 200 romskih porodica koje su ugrožene preseljenjem, uključujući, po potrebi, trajna stambena rešenja. Projektni tim je već identifikovao 166 potencijalnih korisnika koji su bili preseljeni iz nehigijenskog naselja Belvil. Konsultacije o mogućim trajnijim stambenim rešenjima sprovode se na način na koji bi se osiguralo puno učešće muškaraca, žena, starijih, dece i osoba sa invaliditetom, kako bi se sagledale njihove potrebe, problemi i želje pre donošenja konačne odluke o mestu gde će socijalni domovi biti izgrađeni i kako će izgledati. Izgradnja socijalnih stanova biće usklađena sa postojećim normama i standardima za ovaj tip stanovanja (Službeni glasnik RS br. 26/13), principima energetske efikasnosti (Službeni glasnik RS br. 72/09, 81/09, 64/10 i 24/11) i UNOPS-ovom politikom o održivoj infrastrukturi.
NIVO REZULTATA	
Planiranje preseljenja ciljnih zajednica u trajna stambena rešenja, koja ispunjavaju standarde UN o ljudskim pravima i Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)	Kako bi se osiguralo preseljenje koje je u skladu sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i zakonskim rešenjima Republike Srbije, jedan od prvih koraka u sprovođenju Projekta bio je da se pripremi Metodologija za konsultativni proces i Strategija komunikacije, a obe ističu učešće korisnika i poštovanje njihovih stavova u okviru procesa. Obe su pripremljene u saradnji sa Savetnicom za ljudska prava. Prezentacija Projekta svim partnerima, kao i romskim korisnicima i brojnim drugim zainteresovanim stranama (nadležna ministarstva, institucije, nevladine organizacije) omogućila je slobodan protok informacija između svih relevantnih faktora. U pet novoformiranih naselja, početkom juna, Projekat je prezentovan pred 163 učesnika, iz 131 porodica, od kojih su 62 bile žene. Dobra komunikacija sa kontakt osobama koje je imenovao Grad Beograd rezultovala je velikim odzivom na svim događajima koji uključuju korisničku zajednicu.

Pokazatelj	Opšti status
	Do kraja jula 2013, prikupljeni su podaci iz 166 porodica, koje su prepoznate kao potencijalni korisnici, i oni se unose u bazu podataka koja se vodi u Projektnoj kancelariji. Od ukupnog broja, 145 porodica trenutno boravi u novoformiranim naseljima, dok 21 boravi na drugim mestima.
Utvrđene lokacije za izgradnju, uspostavljena komunikacija sa primajućim zajednicama, urađene sve neophodne analize i donete konačne odluke o lokaciji	<p>Akcionim planom za preseljenje predloženo je da se porodicama ponude tri različite opcije stanovanja: 1) socijalno stanovanje u višeporodičnim stambenim objektima; 2) popravka/izgradnja kuća i 3) smeštaj u postojećim seoskim kućama. Preliminarni podaci pokazuju da je od 166 intervjuisanih porodica, 73 zainteresovano za socijalno stanovanje, 82 za seoske kuće i 11 za rekonstrukciju privatnih kuća. Međutim, to su preliminarni odabiri i odluke korisničkih porodica koji će se verovatno menjati u daljem toku konsultativnog procesa.</p> <p>Šest potencijalnih lokacija za preseljenje romskih porodica, utvrđenih Akcionim planom za preseljenje, bile su predmet evaluacije u skladu sa Kriterijumima za evaluaciju, koji sadrže niz merljivih pokazatelja za procenu predloženih lokacija, uključujući: pristup socijalnim uslugama, obrazovanju, zdravlju i javnom prevozu, dostupnost potencijalnih poslodavaca, udaljenost od izvora zagađenja, bezbednost, i sl. Radna grupa, sačinjena od predstavnika svih strana koje su uključene u Projekat, odbacila je lokaciju u Jabučkom Ritu 2 (katastarska parcela 468/1) i Kijevu budući da urbanistička dokumentacija nije dopuštala izgradnju stanova. Glogonjski Rit nije bio predmet evaluacije na osnovu preporuke Grada i jakog otpora zajednice domaćina. Od tri preostale lokacije koje su procenjivane, Obrenovac i Orlovsko naselje su proglašene <i>adekvatnim</i> na osnovu Kriterijuma, dok se lokacija u Jabučkom Ritu smatra <i>uslovno adekvatnom</i>. Ti zaključci Radne grupe prezentovani su Koordinacionom telu 25. jula 2013.</p> <p>Istovremeno, lokacije koje ispunjavaju kriterijume su predstavljene romskim korisnicima, na sastancima koji su organizovani u novoformiranim naseljima, uz grafičku dokumentaciju koja je ukazivala na potencijale lokacija, kao i prilikom poseta po principu „Idi i vidi” koje su organizovane u Obrenovcu i Jabučkom Ritu.</p> <p>Potkomitet projekta treba da odobri izgradnju na lokacijama nakon što izvrši evaluaciju izveštaja Radne grupe i podataka sa konsultacija sa romskim porodicama - korisnicima.</p>
Izrada planske i tehničke dokumentacije za izgradnju višeporodičnih stambenih objekata i rekonstrukciju privatnih i seoskih kuća	Housing centar je pripremio Strukturu i raspored tematskih konsultacija sa korisnicima o modelu stanovanja i idejna arhitektonska rešenja. Struktura i raspored tematskih konsultacija je u skladu sa postojećim Standardima i normativima za planiranje, projektovanje, građenje i uslovima za korišćenje i održavanje stanova za socijalno stanovanje (Službeni glasnik RS broj 26/13), principima

Pokazatelj	Opšti status
	<p>energetske efikasnosti (Službeni glasnik RS brojevi 72/09, 81/09, 64/10 i 24/11) i UNOPS-ovom Politikom o održivoj infrastrukturi. Konsultacije su zakazane za avgust 2013. godine. Zahvaljujući bliskoj i redovnoj saradnji sa Direkcijom za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda (Beoland), Projektni tim je prikupio svu neophodnu dokumentaciju koja prethodi dobijanju lokacijske dozvole za Obrenovac i Orlovsko naselje. Pored toga, urađena je preliminarna procena pravne dokumentacije za šest prvobitno utvrđenih kuća za rekonstrukciju. Korisnici će dobiti punu podršku čim se u avgustu angažuju pravni savetnik i inženjer.</p>
<p>Izgradnja višeporodičnih stambenih objekata, pomoć OEBS-u pri kupovini seoskih kuća i rekonstrukcija privatnih i seoskih kuća sprovedena u skladu sa prihvaćenim standardima održive infrastrukture</p>	<p>Početkom jula 2013. god. Delegacija Evropske unije je obavestila UNOPS da postoji mogućnost da se proširi deo projekta koji se odnosi na seoske kuće. Ta odluka je doneta negde nakon preliminarnih konsultacija sa zajednicom na osnovu kojih je 50% korisnika izrazilo zainteresovanost za seoska domaćinstva. Koordinaciono telo je potvrdilo da bi vlasništvo u slučaju ovog stambenog rešenja moglo da se odmah prenese na korisnike. Osim toga, Vlada je utvrdila nivo koordinacije za program „seoskih domaćinstava“.</p>
<p>Pravni okvir, vlasništvo, upravljanja, održavanja i bezbednosni modeli analizirani i dogovoreni među zainteresovanim stranama</p>	<p>DRC je započeo pripremne radove na definisanju niza kriterijuma za odabir korisnika u okviru projektne komponente koja se tiče socijalnog stanovanja i izradi Pravilnika za proces odabira korisnika.</p>
<p>Plan raseljavanja razvijen i sproveden</p>	<p>Aktivnosti u okviru ovog rezultata biće isplanirane kada budu potvrđene lokacije za izgradnju i kad budu poznati detalji u vezi sa tačnim brojem porodica koje će se preseliti u novi blok stambenih jedinica.</p>
<p>Unapređenje socijalne i/ili ekonomske infrastrukture u primajućim zajednicama kako bi se izašlo u susret potrebama primajuće zajednice i integraciji raseljenih muškaraca, žena i porodica</p>	<p>Održani su preliminarni razgovori sa članovima zajednica domaćina tokom procesa evaluacije lokacija. Stanovnici Jabučkog Rita su ukazali na udaljenost od najbližeg gradskog centra i na socijalnu infrastrukturu. Po njihovom mišljenju, to bi se moglo prevazići tako što bi se povećala frekvencija javnog prevoza ili uvele nove autobuske linije, zatim davanjem subvencija za javni prevoz, poboljšanjem postojećeg seoskog puta koji povezuje Jabučki Rit sa Ovčom, organizovanjem besplatnih školskih autobusa kako bi se sprečio rizik od potencijalnog napuštanja školovanja.</p>

Aneks II - Plan za III i IV kvartal 2013. god.

VI PLANIRANE AKTIVNOSTI ZA PREDSTOJEĆI PERIOD IZVEŠTAVANJA	
REZULTAT 1	<p>1.1 Redovan proces konsultacija sa zajednicama; sednice Potkomiteta i Koordinacionog tela organizovane u septembru, odnosno novembru</p> <p>1.3 Završetak izrade veb sajta projekta do kraja avgusta; priprema Akcionog plana za komunikaciju do kraja septembra;</p> <p>1.4 Kontakt DRC-a sa porodicama koje nisu u navedenih pet naselja kako bi se kompletirao spisak korisnika projekta do kraja septembra; završetak unosa podataka u bazu korisnika do kraja septembra</p> <p>1.6 Uspostavljanje kontakata sa lokalnim zajednicama</p>
REZULTAT 2	<p>2.1 Evaluacija novih lokacija od strane Radne grupe, uključujući preliminarnu procenu urbanističke dokumentacije za novu lokaciju(-e), podesnost urbanističke lokacije(-a) i priprema izveštaja do kraja novembra</p> <p>2.2 Završetak konsultativnog procesa za prve tri lokacije; poseta korisnika Orlovskom naselju; fokus grupe koje vodi DSI u vezi sa predloženim lokacijama za izgradnju do kraja avgusta</p> <p>2.3. Priprema konačnog izveštaja nakon izrade izveštaja pod 2.1 i 2.2 i i podnošenje istog Potkomitetu projekta. Konačna potvrda prvih lokacija za izgradnju do sredine septembra</p> <p>2.4. Definisane niza kriterijuma za odabir korisnika u vezi sa socijalnim stanovanjem, izrada Pravilnika o socijalnom stanovanju</p>
REZULTAT 3	<p>3.1 Završetak idejnog arhitektonskog rešenja za Orlovsko naselje i Jabučki Rit do kraja avgusta; Konsultacije sa korisnicima o predloženom projektu i modelu stanovanja za socijalnu stambenu jedinicu i uključivanje njihovih komentara u konačno idejno rešenje do kraja avgusta</p> <p>3.2 Analiza dva osnovna načina izgradnje – zidanje i montažna rešenja, uzimajući u obzir troškove izgradnje i održavanja i energetska efikasnost. Analiza usaglašenosti prvog preliminarnog projekta sa UNOPS-ovom politikom o održivoj infrastrukturi. Integrisanje rezultata obe analize u idejni projekat zajedno sa preporukama za konsultativni proces sa korisnicima. Izrada idejnog projekta za lokacije</p> <p>3.3 Prezentacija idejnog projekta svim zainteresovanim stranama. Unošenje komentara zainteresovanih strana u konačni idejni projekat. Prezentacija Potkomitetu do kraja septembra</p> <p>3.4 Podnošenje zahteva za lokalne dozvole za maksimalno tri lokacije socijalnih stanova u avgustu; Priprema tenderske dokumentacije i organizovanje tenderskog postupka za tehničku dokumentaciju do kraja avgusta za jednu od lokacija; Izrada tehničke dokumentacije i obavljanje tehničke revizije do kraja oktobra; izdavanje građevinskih dozvola za najmanje jednu lokaciju socijalnih stanova u novembru</p>
REZULTAT 4	<p>4.1. Priprema tenderske dokumentacije uz Predmer radova i odabir izvođača za građevinske radove do druge polovine oktobra; Objavljivanje tendera za izgradnju početkom novembra; odabir građevinskog preduzeća do kraja novembra i početak radova u decembru; utvrđivanje potencijalnih dodatnih korisnika za rekonstrukciju privatnih kuća; angažovanje arhitekta/gr građevinskog inženjera i pravnog savetnika za komponentu privatnog stanovanja u avgustu; procena vlasništva i pravni status imovine; materijali za rekonstrukciju i specifikacija potrebnih radova; isporuka građevinskog materijala za rekonstrukciju kuća do kraja oktobra; poresko pitanje za seosko stanovanje bi trebalo rešiti u avgustu; nacrt dodatka za seosko stanovanje DEU do kraja septembra</p>

REZULTAT 5	<p>5.2 Pomoć Grada Beograda prilikom definisanja administrativnih procedura u skladu sa važećim zakonima u pogledu prava na socijalno stanovanje</p> <p>5.3 Izrada nacrtu sporazuma o stanarskom pravu uz jasno definisana pravila u pogledu stanarskog prava</p> <p>5.4. Izrada nacrtu programa o održavanju objekata uključujući informativne konsultacije sa korisnicima o održavanju objekata, bezbednosti, komunalnoj higijeni</p>
REZULTAT 6	<p>6.1 Preliminarni razgovori sa partnerima o pripremama rasporeda preseljenja i o planu pružanja pomoći</p>
REZULTAT 7	<p>7.1 Konsultacije sa lokalnom zajednicom u saradnji sa Gradom Beogradom; utvrđivanje potreba lokalne zajednice i priprema izveštaja do kraja oktobra</p>

Aneks III – Ključni događaji

Nastavljaju se nastojanja na državnom i međunarodnom nivou da se unapredi položaj romske populacije. Međunarodna inicijativa „Dekada inkluzije Roma 2005-2015“ objedinjuje regionalne vlasti, međuvladine i nevladine organizacije, uz Sloveniju i SAD u svojstvu posmatrača, i fokusira se na obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje, a od vlada se traži da sagledaju suštinska pitanja poput siromaštva, diskriminacije i integrisanje načela rodne ravnopravnosti.

Početkom juna, Srbija je osnovala Savet za unapređenje položaja Roma sa četvorogodišnjim mandatom da pripremi predloge za sveobuhvatne i koordinisane politike za unapređenje položaja Roma, u skladu sa usvojenim politikama Vlade.³³ Osim toga, Akcioni plan za sprovođenje Strategije za unapređenje položaja Roma u Srbiji³⁴ usvojen je u junu, dok je Kancelarija za ljudska i manjinska prava počela da prikuplja podatke o nacionalnosti i maternjem jeziku zaposlenih u opštinskim i gradskim upravama u julu.³⁵

Seminar o socijalnoj inkluziji Roma i Romkinja, koji je organizovala Vlada 18. juna, potvrdio je ugroženost romske populacije a učesnici su potvrdili da će nastaviti rad na unapređenju svog položaja kako bi smanjili nejednakosti između Roma i ostatka populacije. Poslanik Skupštine Srbije, Srđan Šajn, rekao je da Srbija ima institucionalni okvir za integraciju Roma, i naglasio je značaj raspodele sredstava na lokalnom nivou.³⁶

Regionalna inicijativa, Deklaracija o inkluziji Roma, potpisana je kao rezultat prvog sastanka parlamentaraca iz Srbije, Makedonije, Slovačke, Hrvatske i Mađarske, koji je održan u Narodnoj skupštini Srbije početkom maja. Potpisnici su se obavezali da utvrde uslove u kojima Romi žive, da identifikuju izazove za unapređenje postojeće situacije, da se angažuju na afirmaciji dobre prakse, istovremeno sarađujući sa državnim i međunarodnim institucijama prilikom definisanja politika. Srđan Šajn je izabran za predsednika međuparlamentarne organizacije.³⁷

Narodna skupština Srbije je učestvovala u organizaciji sastanka „Najbolji način upotrebe fondova EU za Rome“ u saradnji sa Fondom za otvoreno društvo, uz učešće skupštinskih poslanika, državnih organa, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva. Učesnici su napomenuli da postoji potreba za unapređenjem umrežavanja romskih nevladinih organizacija

³³Inkluzija (2013.) *Formiran Savet za unapređenje položaja Roma* [Online] Dostupno na: <http://www.inkluzija.gov.rs/?p=19060> (Pristupljeno 3 avgusta. 2013.)

³⁴³⁴Inkluzija (2013.) *Donet Akcioni plan za sprovođenje Strategije za unapređenje položaja Roma u Srbiji do 2015. godine* [Online] Dostupno na: <http://www.inkluzija.gov.rs/?p=19163> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

³⁵Kancelarija za ljudska i manjinska prava (2013.) *Počela obrada podataka o nacionalnoj pripadnosti zaposlenih i korišćenju manjinskih jezika u radu uprava jedinica lokalnih samouprava* [Online] Dostupno na: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/vesti/253-pocela-obrada-podataka-o-nacionalnoj-pripadnosti-zaposlenih-i-korisćenju-manjinskih-jezika-u-radu-uprava-jedinica-lokalnih-samouprava> (Pristupljeno 3. avgusta 2013)

³⁶Akter (2013.) *Grubješić: Cilj države da unapredi položaj Roma*[Online] Dostupno na: <http://www.akter.co.rs/27-drutvo/43569-grubjei-cilj-dr-ave-da-unapredi-polo-aj-roma.html> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

³⁷B92 (2013.) *Deklaracija o inkluziji Roma* [Online] Dostupno na: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=05&dd=07&nav_category=12&nav_id=711473 (Pristupljeno 13. maja 2013.)

(NVO) prilikom podnošenja zahteva za pretpristupne fondove EU, ali i za jačanje njihovih kapaciteta i efikasnijeg sprovođenja pozitivnih mera za obrazovanje i zapošljavanje Roma u Srbiji.³⁸

Kvalitet života romske populacije

Visoka komesarka Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Navi Pillay (Navi Pillay), pohvalila je napredak koji je Srbija učinila u oblasti zaštite ljudskih prava i apelovala je na Vladu da formuliše preciznije prioritete u skladu sa UN standardima.³⁹ Tokom svoje posete Beogradu, Pillay je skrenula pažnju na četiri oblasti koje su značajne za poboljšanje položaja Roma: zdravstvo, obrazovanje, stanovanje i zapošljavanje.

Prema Izveštaju iz 2012. god. koji je pripremila Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, najveća etnička distanca postoji prema Albancima, Hrvatima, Romima i Bošnjacima.⁴⁰ Građani potvrđuju da su Romi, siromašni, stari i ljudi sa invaliditetom među najdiskriminisanim grupama u zemlji.

Direktorka Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Suzana Paunović, rekla je da je dosta toga urađeno na unapređenju položaja Roma u Srbiji tokom proteklih godina, ali da predstoje veliki izazovi. U svom obraćanju prilikom otvaranja konferencije „Romi između inkluzije i evropskih integracija”, koja je održana povodom Svetskog dana Roma, Paunović je naglasila da je smrtnost dece u romskih naseljima smanjena za 50% od 2005. god. i da je povećana stopa upisa dece u osnovne škole. Međutim, 14% romskih devojčica se udaje pre petnaeste godine, dok se jedna trećina porađa pre osamnaeste. Ministarka zdravlja, Slavica Đukić-Dejanović, istakla je da je angažovanje 75 zdravstvenih medijatora dovelo do toga da je 130.000 Roma registrovano u bazi podataka, 22.000 romske dece je vakcinisano, dok je skoro 10.000 žena prošlo sistematske lekarske preglede.⁴¹

Prema oceni projekta „Prava Roma na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu”, koji je realizovao Centar za prava manjina, prosečni životni vek Roma je 62,2 godine, što je deset godina manje od proseka u zemlji. Osim toga, Romi su indirektno diskriminisani prilikom pristupa zdravstvenim uslugama, što ukazuje na potrebu za nastavkom unapređenja pravne zaštite.⁴²

Loša ekonomska situacija je ključni razlog zbog kojeg se Romi prijavljuju za azil u zemljama Evropske unije, prema istraživanju koje je sprovedla grupa nevladinih organizacija u pet gradova

³⁸Narodna skupština Republike Srbije (2013.) *Održan skup na temu „Najbolji način upotrebe fondova EU za Rome”* [Online] Dostupno na:

http://www.parlament.gov.rs/Gathering_Held_on_Making_the_Most_of_EU_Funds_for_Roma.18473.537.html (Pristupljeno 13. maja 2013.)

³⁹Inkluzija (2013) *Pilaj: Srbija mora da precizira prioritete u ljudskim pravima* [Online] Dostupno na:

<http://www.inkluzija.gov.rs/?p=19443> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁴⁰B92 (2013.) *Građani homofobični i ksenofobični* [Online] Dostupno na:

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=05&dd=22&nav_category=12&nav_id=716240 (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁴¹Kancelarija za ljudska i manjinska prava (2013.) *Srbija obeležila Svetski dan Roma* [Online] Dostupno na:

<http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/vesti?start=17> (Pristupljeno 13. maja 2013.)

⁴²Centar za prava manjina (2013.) *Okrugli sto na temu: Pokazatelji kvaliteta zdravstvene zaštite Roma* [Online] Dostupno na: <http://www.mrc.org.rs/sr/vesti/215-okrugli-sto.html> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

Srbije. Oko 17.000 građana Srbije je tražilo azil u 2010. god; 13.980 u 2011. god.; dok je tokom prvih deset meseci 2012. god. taj broj porastao na 15.135. U većini slučajeva, azilanti podnose zahteve u Nemačkoj, Švedskoj, Belgiji i Švajcarskoj.⁴³

Nakon standardizacije, koja je pokrenuta pre dve godine od strane Saveta za romsku nacionalnu manjinu, romski jezik će od septembra biti uveden u škole u 70 opština. Jedan od ključnih problema i dalje ostaje kvalitet nastavnog osoblja.⁴⁴

Zakonodavstvo

Javna rasprava o novom Zakonu o legalizaciji je završena i Zakon bi trebalo da bude na snazi od septembra 2013.⁴⁵ Od 6. juna, ne postoji zakon koji reguliše postupak legalizacije u Srbiji. Lokalne samouprave će biti ovlašćene da definišu naknade za uređenje zemljišta i očekuje se da će zadržati do 90% popusta do kraja ove godine, a zatim će se naknade povećati. Na osnovu nacrtu novog zakona, legalizacija će biti omogućena za objekte izgrađene pre 11. septembra 2009.

Ministar građevinarstva i urbanizma, Velimir Ilić, najavio je izmene Zakona o planiranju i izgradnji koje će obuhvatiti pitanje „konverzije” zemljišta (prenos prava korišćenja u vlasništvo) i lakšeg dobijanja građevinskih dozvola. Prema rečima ministra, nakon usvajanja novog Zakona, građevinska dozvola bi trebalo da se izdaje u roku od mesec dana bez plaćanja bilo kakvih poreza i naknada.⁴⁶

Republička agencija za stanovanje i Ministarstvo građevinarstva organizovali su javnu raspravu u Čačku kako bi promovisali energetske efikasnosti prilikom izgradnje socijalnih stanova, u okviru zajedničke kampanje koja bi trebalo da se realizuje u 33 grada u Srbiji, kao podrška sprovođenju standarda i zakona koji su stupili na snagu tokom prethodne godine.⁴⁷ Zakoni se moraju poštovati u svim budućim projektima i izgradnji stambenih objekata, a to je posebno važno za socijalne stanove imajući u vidu uštede u procesu eksploatacije.

⁴³B92 (2013.) *Ekonomska situacija motiv za azil* [Online] Dostupno na: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=04&dd=30&nav_category=12&nav_id=709880 (Pristupljeno 12. maja 2013.)

⁴⁴B92 (2013.) *Romski jezik stiže u škole* [Online] Dostupno na: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=05&dd=26&nav_category=12&nav_id=717292 (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁴⁵Novosti (2013.) *Zakon o legalizaciji stupa na snagu od jeseni* [Online] Dostupno na: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:439315-Zakon-o-legalizaciji-stupa-na-snagu-od-jeseni> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁴⁶Novosti (2013.) *Ilić: Dozvola za mesec dana* [Online] Dostupno na: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:441195-Ilic-Dozvola-za-mesec-dana> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁴⁷Republička agencija za stanovanje (2013.) *Kampanja Otkriti energiju u Čačku* [Online] Dostupno na: <http://www.rha.gov.rs/kampanja-otkriti-energiju-u-cacku/> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

Socijalno stanovanje

Procene ukazuju da je Srbiji potrebno najmanje 10.000 stanova za najugroženiju populaciju.⁴⁸ Finansijska sredstva su obezbeđena za izgradnju 1.850 stanova, ali usled kašnjenja u pripremi projekata, izgradnja još uvek nije počela. Opštine su u obavezi da obezbede građevinske parcele, dok država pokriva troškove izgradnje.

Republička agencija za stanovanje (RAS) i Grad Čačak započeli su izgradnju 24 socijalnih stanova; investicija je vredna 70 miliona dinara.⁴⁹ RAS učestvuje sa 47 miliona, dok se ostatak namiruje iz lokalnog budžeta. U Novom Sadu će biti izgrađeno 35 socijalnih stanova, dok Grad planira da potpiše ugovor sa RAS-om kako bi započeo izgradnju dodatnih 200 socijalnih stanova.⁵⁰

Izbeglice i interno raseljena lica

Druga sednica Upravnog odbora Regionalnog stambenog programa održana je u Beogradu u julu, sa predstavnicima Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije, koji su potvrdili svoju opredeljenost za rešavanje stambenih potreba 74.000 izbeglica u regionu. Sredstva utvrđena na donatorskoj konferenciji 2012. god. u Sarajevu biće raspodeljena u dve faze: prvi poziv za dostavljanje ponuda završen je u aprilu, dok će drugi biti završen do oktobra 2013. god.⁵¹

U Srbiji još uvek živi 57.247 izbeglica.⁵² Od 700 kolektivnih centara na početku regionalnih sukoba, koji su pružili smeštaj za 60.000 ljudi, preostalo ih je 29, sa 2.400 korisnika, uglavnom interno raseljenih lica (IRL). Zatvaranje preostalih centara, uz finansijsku podršku Evropske unije i Vlade Republike Srbije, uz saradnju sa Visokim komesarijatom Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR), očekuje se tokom naredne tri godine.

Civilno društvo

Kao rezultat projekta koji sprovodi Gradski sekretarijat za obrazovanje i beogradski Dečiji centar „Mali princ“, 60 dece koja su izmeštena iz naselja kod mosta „Gazela“ redovno pohađa školu i ima veće samopouzdanje. Uz kontinuirani rad sa decom, projekat je obezbedio edukaciju za njihove roditelje i 134 nastavnika iz sedam škola u koje su deca upisana.⁵³

⁴⁸ Republička agencija za stanovanje (2013.) *Dinamika izgradnje socijalnih stanova* [Online] Dostupno na: <http://www.rha.gov.rs/zasto-kasni-izgradnja-socijalnih-stanova/> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁴⁹ Ministarstvo građevinarstva i urbanizma (2013.) *Započeta izgradnja stanova za socijalno ugrožene građane* [Online] Dostupno na: <http://www.mgu.gov.rs/aktuelno.php#35> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁵⁰ Republička agencija za stanovanje (2013.) *Novi Sad gradi ponovo socijalne stanove* [Online] Dostupno na: <http://www.rha.gov.rs/novi-sad-gradi-ponovo-socijalne-stanove/> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁵¹ KIRS (2013.) *Četiri zemlje u regionu odlučne da uz pomoć međunarodne zajednice reše izbegličko pitanje* [Online] Dostupno na: <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER&id=1923&date=0> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁵² KIRS (2013.) *Srbija obeležava Svetski dan izbeglica* [Online] Dostupno na: www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER&id=1918&date=0 (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

⁵³ Beta (2013) *Romska deca izostaju iz škole kao i njihovi vršnjaci* [Online] Dostupno na: <http://www.beta.rs/?tip=article&kategorija=vestiizemlje&ida=2899723&id=&ime=> (Pristupljeno 3. avgusta 2013.)

Nekoliko organizacija civilnog društva je objavilo izveštaje o društveno-ekonomskom i političkom položaju romske populacije. Prema Praxis-u, nevladinoj i neprofitnoj organizaciji koja se bavi zaštitom i unapređenjem ljudskih i manjinskih prava, romska populacija je suočena sa ozbiljnim problemima u pogledu pristupa pravu na rad i zapošljavanje, kao i pravom na adekvatno stanovanje.⁵⁴

⁵⁴Praxis (2013) *Izveštaj: Analiza glavnih problema i prepreka u pristupu Roma pravima na rad i zapošljavanje i Izveštaj: Analiza glavnih problema i prepreka u pristupu Roma pravu na adekvatno stanovanje* [Online] Dostupno na: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Analiza_glavnih_problema_i_prepreka_u_pristupu_Roma_pravima_na_rad_i_zaposljavanje.pdf i http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Izvestaj_pravo_na_adekvatno_stanovanje.pdf (Pristupljeno 3. avgusta 2013)

Aneks IV – Konsultativni proces

Aneks V – Evaluacija lokacija za socijalno stanovanje

Aneks VI – Saopštenja u okviru Projekta

Aneks VII – Rok za izgradnju

Aneks VIII – Procena potreba za učenjem

Aneks IX – Idejno arhitektonsko rešenje za lokacije

Aneks X – Finansijski izveštaj